

॥ ॐ ॥

॥ शिव हस्तामल गीता ॥

भजनादि-संग्रह साथे.

सन् १८२८.

संपादक,—

स्व. पटेल हरिदास, भेषाभाष.

गोधा.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૬૨૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ શિવ પુસ્તકાલય ઓફીસ

વિષય ૬-૧ : ૧૨૧

॥ शिव हस्तामल गीता ॥

ભજનાદિ-સંગ્રહ સાથે.

સંપાદક:—

સ્વ. પટેલ હરિદાસ મેપાભાઈ-ગોવા.

પ્રકાશક:—

માધવજી હરિદાસ બારડ
ગોવા.

મૂલ્ય.

સંવત પાકું પુંડ ૦-૭-૦

પ્રત

૧૯૮૫ ક્રિ. ૦-૫-૦

૫૧૦

પ્રકાશક:—

મધવજી હરિદાસ.

ગોધા.—

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૪૬

આવૃત્તિ પહેલી.

તા. ૧-૫-૧૯૨૮.

મુદ્રક:—

વાડીલાલ બાપુલાલ શેઠ.

શ્રી જૈન એડવોકેટ પ્રી. પ્રેસ

ચોકાંટા વાડી.

અમદાવાદ

નિવેદન

મનુષ્ય પર રહેલાં અનેક જાતનાં કળોમા પિતૃકલ્પનું મહત્વ વધારે મનાય છે કળાની પ્રજા છે. કે તેમાંથી અમુક અંશે મુક્ત થવા પ્રયાસો કરવાજ જોઈએ. આત્માના અસ્તિત્વમાં તેની ઇચ્છાને અનુસરીને વર્તવું અને સદ્ગતિને પામ્યાબાદ તેની અપૂર્ણ રહેલ ઇચ્છાઓને અનુસરવું, તે તેનાં સંતાનોની કરજ છે. ઉક્ત વિચારોને અવલંબી આ પુસ્તક પ્રગટ કરવાને હું પ્રેરાયો છું. સ્વર્ગસ્થની અંતિમ ઇચ્છા—“આ જુની પ્રત છપાઇ ધર્મ પ્રેમીઓના ઉપયોગમાં આવે તેમ થાય તો સારું!” પરમાત્માએ, એ અપૂર્ણ રાખેલ ઇચ્છાને અનુસરતું આ પુસ્તક પ્રગટ થાય છે.

આજથી દશવર્ષ પહેલાં શિવ હસ્તામલ ગીતા નું પુસ્તક સ્વર્ગસ્થને ઉકરડામાંથી હાથ લાગેલ. ફેંકનારાએતો તેને નિરૂપરોગી માની ઉકરડાને સ્વાધીન કરેલ, ધર્મશીલ આત્માની દૃષ્ટિ તેના પર પડતાં ખંખેરી-સત્કારી લીધું.

એકસો પાંચ વર્ષની આયુષ્ય વાળું સુંદર હસ્તાક્ષર યુક્ત. કિંમતિ ધાર્મિક તત્વોથી ભરપુર પુસ્તક પ્રાપ્ત થતાં તેઓ પોતાને અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યા. ઘણો વખત તેનું વાચન અને મનન સંત સમાગમની સાથે આવા ધાર્મિક પુસ્તકનું અધ્યયન તેમને બહુજ કિંમતિ થયું.

સંત સમાગમમાં સંગ્રહ કરેલાંય ભજને અને મદો ને પાણુ આમાં સ્થાન આપેલ છે તે અસ્થાને તો નહિજ ગણાય.

પુસ્તકમાં રહેલી એકસો પાંચ વર્ષ પરની જુની ભાષા અને જોડણી પ્રમાણે પુસ્તક પ્રગટ કરવામાંજ તેનું મહત્વ પુરાતત્વ શોધકો માને. અને તેમાંજ તેની મહત્તા સમાયેલ છે પણ અંમોએ સાધારણ માણસોની સરળતાની ખાતર તે રીતનું ઉલ્લંઘન કરેલ છે. ઘણાક પ્રાચીન શબ્દોની જગ્યાએ અત્યારની ભાષામાં પ્રચલીત શબ્દોનો પ્રયોગ કરવામાં આવેલ છે, જોડણીમાં પણ થોડો ઘણો સુધારો કરેલ છે

ઉક્ત ફેરફારો ને લઈ વાંચકવર્ગને અમુક અમુક જગ્યાએ ત્રુટીઓ જાણુશે તે લાચારીથી રહી ગયેલ છે, કોઈ સજ્જન તરફથી સુચનાઓ થશે તો અમો તેને બીજી આવૃત્તિમાં સુધારી લઈશું. સ્વર્ગસ્થની હયાતીમાં આ કાર્ય થયું હોત તો ધણુંજ સુંદર બનત.

આ પુસ્તકના મૂળ કર્તાનો તો આ પુસ્તકનો ઉપાસક વર્ગ આભારીજ રહેવાનો—એ મહાન આત્માને કોટી કોટી વંદનજ હો!

આ જુની પ્રત અને ભજનાદિક સંગ્રહને વ્યવસ્થિત બનાવી પ્રગટ કરવામાં મને અમદાવાદ નિવાસી શ્રીમાન પુંજભાઈ ગોળવાળ અને રા. માસ્તર વેલ્લભભાઈએ જે સહાય આપી છે. તેને પણ હું આ સ્થળે આભાર માનું છું.

મુદ્રક વાડીલાલભાઈએ જુની લીપીને નવા સ્વરૂપમાં ગોઠવવામાં મને સહાય આપી ઋણી બનાવેલ છે

પિતૃઋણી તરફથી પ્રગટ થયેલ આ પુસ્તકને આપ વાંચન સાથે મનન કરી વધાવી લેશે. એજ ઇચ્છા **इत्यलम.**

ગોધા.

તા. ૧-૫-૨૯

લિ.

માધવજી હરીદાસ

ગાગા —

સ્વ. હરિદાસ મેપાભાઈ: જોધા

જન્મ: સં. ૧૯૦૭ના પોપ સુદી ૨

અવસાન: સં. ૧૯૮૪ના શ્રાવણ વદી ૫

અર્પણ પત્રિકા.

અનન્ય ધર્મ પ્રેમી સદ્ગત

પૂજ્ય પિતાશ્રી હરિદાસ

મેપાભાઈ

ને

આ

શિવ હસ્તામલ ગીતા રૂપી

પુષ્પ ભક્તિ પૂર્વક

અર્પણ કરું

છું.

હું છું.

આપનો—

‘ માધુ ’

—: સદ્ગત્ હરિદાસ મેપાભાઈ

સ્વર્ગસ્થનો જન્મ ગોધામાં સંવત ૧૯૦૭ ના પોપ સુદ બીજને દિવસે થયો હતો. જ્ઞાતિમાં કેળવણીનાં બીજ રોપનાર તેમના પિતાશ્રી મેપાભાઈ ભવાનભાઈ હતા, જેમણે પોતાના ધંધાનો ટુંકો કમાણી ઉપર દુઃખ સહન કરી સ્વર્ગસ્થને કેળવણી આપી હતી.

સદ્ગતે અનેક સંકટો વેઠી 'મેટ્રીક' સુધીનું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. સત્તર વર્ષની વય સુધી ગોધામાં અભ્યાસ કરી મુંબઈ ગયા જ્યાં લગભગ ૨૪ વર્ષની વય સુધીમાં અભ્યાસ પુરો કર્યો. ત્યારબાદ સને. ૧૮૭૬ની સાલમાં લક્ષ્મીદાસ ખીમજીની કંપનીમાં પ્રથમ રૂ. ૧૫ ના પગારથી નોકરીમાં જોડાયા પણ તે કંપની તુટવાથી સને ૧૮૭૮ની સાલમાં ધી બોમ્બે વોલેસ કંપનીમાં રૂ. ૨૫ ની નોકરી મહા મુશીબતે તેણે મેળવી હતી. જ્યાં તેમણે ૩૦ વર્ષ પ્રમાણિકપણે નોકરી કરી, તેના ઉપરી અધિકારી, ઓફિસનો સ્ટાફ, કાપડના વેપારીઓ તેમજ તેમના સ્નેહી વર્ગની ધણી ચાહના મેળવી હતી ત્યારબાદ ૧-૧૦-૧૯૦૯ ના રોજ નાદુરસ્ત તબીયતને લઈ રૂ. ૫૦ નું પેનશન મેળવ્યું હતું.

પેનશન મેળવ્યા પછી તેમણે બાકીનું ૨૦ વર્ષનું જીવન જન્મભૂમિ ગોધામાં અંકાંતમાં રહી ઇશ્વરભક્તિમાં આનંદથી વ્યતિત કર્યું.

કરકસરતા તે તેના આર્થિક જીવનનો મુખ્ય પાયો હતો. જાહેર પ્રતિષ્ઠા ને તે ચાહતા નહિ—તે હંમેશાં કહેતા કે:—“વધારે વ્યાવહારિક સહવાસમાં આવવાથી આપણે તેમની સાથે વખત ગુમાવવો પડે, જેને માટે આપણે જીવીએ છીએ તેતો જાણવાનો કે સમજવાનો વખતજ ન રહે ને મક્કતના માન મોટાઈમાં આયુષ્ય જતું રહે પછી આપણે આખરે પસ્તાવું પડે.”

ગમે તેવા કઠણ સંજોગમાં પણ સહન શક્તિ ધારણ કરવી તે તેનો જીવન ક્રમ થઈ પડ્યો હતો. સગા સંબંધી તથા જ્ઞાતિ પ્રત્યે સમભાવથી તથા દયાની લાગણીથી વર્તતા હતા મહોદેવના પરમ ઉપાસક હતા—

તેમનો મધુરકંઠ એ તેમને કુદરતીબક્ષીસ હતી—અને સુંદર અક્ષરો એ તેમની કેળવેલી કલા હતી—

શરીરનું પાલન કરનારા કરતાં શરીરની ઉપરાંત વૃત્તિ રાખનારા વધારે સારી તન્દુરસ્તી ભોગવી શકે છે તેટલુંજ નહિ પણ દિન પ્રતિદિન તેનો દેહ અધ્યાસ ઓછો થતો જાય છે.—

તેનો સચોટ દાખલો સ્વર્ગસ્થના સંસર્ગમાં આવનારાઓને ભાન કરાવતો હતો. તા. ૬-૮-૨૮ સંવત ૧૯૮૪ અધિક આવણ વદી ૫ સોમવારના રોજ અઢી વાગે ક્ષણ લંગુર દેહને ત્યાગ કરી પંચતવને પામ્યા. તેની પહેલાં તેજ દિવસે સવારમાં નિત્યકર્મ આટોપી, બજારમાંથી ઘર માટે જોઈતી ચીજો ખરીદી ઘેર શાન્તિથી ભોજન કરી, રોજમેળ લખી, શાન્તિથી નિદ્રા કરી ઉભા થઈ ક્રકત માથાના દુખાવાની પ્રરિયાદ કરી તરતજ શાન્તિ થી દેહ છોડી સ્વધામ વિરામ્યા તેજ તેમના પર ઈશ્વર કૃપા—

વિષયાનુક્રમણિકા.

ક્રમાંક	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧	પિતાશ્રીનો પરમ ઉપદેશ.....	૧
૨	ગુરુઆજ્ઞા.....	૩
૩	દાદા મહારાજનો અંતિમ ઉપદેશ	૪
૪	ભજનાદિ સંગ્રહ.....	૮
૫	બે અન્તકાજ્ઞાન	૨૨
૬	સ્વામીશ્રીનો અંતિમ ઉપદેશ... ..	૨૫
૭	શંકર અને શક્તિનો સંવાદ.....	૨૮

૨૯

—: શુદ્ધિ પત્રકમ. :—

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું	લીટી
દાદા	ત્રીદાદા	૪	૯
	ભક્તિ અને તાનનું સંમીલન	૪	૧૦
ક્રિયા ભાન	ક્રિયામાં ભાન	૬	૪
મિલે જમ	મિલે જમ	૮	૭
નિચ્યાં	નિચ્ચે .	૯	૧૦
અચરાચર	સચરાચર	૧૦	૪
ચાલુરે	ચાલોરે	૧૦	૧૮
શચર શખરપર	શમર શિખરપર	૧૧	૭
ચાલુરે	ચાલો રે	૧૧	૧૪
જડડ	જડડે	૧૨	૧૬
ખિરખડી	ખિરખડી	૧૩	૧૦
વેગલી	વેગળી	૧૫	૧
ખોળે	ચોળે	૧૫	૪
ધન	વત	૧૫	૯
અમલો	અમળ	૧૫	૧૪
સાથળે	સાપળે	૧૬	૬
વિદી તેમ	વિદીતળે	૧૬	૬
કમળીએ	કલપીએ	૧૬	૨
દેખાયળે	દેવાયળે	૧૬	૬
ઓર	ઓરહા	૨૭	૬

ચઢ	હય	૨૪	૭
તાલે	તાલે	૨૬	૨૧
સળન	સળ	૨૬	૨૨
પરીબ્રમ	પરિબ્રમ	૨૯	૧૦
અવિકા	અવ્યકા	૨૯	૧૧
અવીગય	અગમ્ય	૩૫	૧
પ્રતે	પ્રત્યે	૩૦	૪
અવિકા	અવ્યકા	૩૦	૧૦
લહે	લય	૩૦	૧૦
અવિકા	અવ્યકા	૩૦	૧૧
ભેવ	ભેદ	૩૦	૧૪
પ્રવૃત	પ્રવૃતિ	૩૧	૫
નવૃતિ	નિવૃતિ	૩૧	૪
મીમશા	મીમાંસા	,,	૭
હે	હોય	,,	૮
અન	અન્ય	,,	૧૦
જળે	તળે	,,	૯
સાંત	શાંત	,,	
પુરાણ	પુરણ	૩૨	૧૩
અવિષ્ઠન ને	અવિષ્ઠન	૩૩	૧
ફૂટીસ્થ	ફૂટસ્થ	,,	૨
આપે	આપે	,,	૩
લિહી	લહી	,,	૫

બેચરી	બેચરી	--	૮
અકમ	અકર્પ	--	૬
બેખરી	બેચરી	--	૧૦
કુશમ	કુશમ	--	૧૫
હું તુ તેના	હું મું તેની	૩૪	૬
પમ	પરમ	૩૮	૮
કહાં	કચ્છા	૬૪	૧૮
ભેવ	ભેદ	૩૪	૧૬
દંડા	દંગલા	૩૫	૪
દક્ષણા	દક્ષિણ	૩૫	૭
મુજ્યરૂપ	પૂજ્યરૂપ	૩૬	૧
મહીભૂપ	મહીભૂપ	૩૬	૨
મોહી	માહી	૩૬	૧૦
વાણરાધે	વાણરોધે	૩૬	૧૫
જન્ય	જન્ય	૩૭	૧૬
નબ્ય	ન	--	૧૧
નબ્ય	ન	--	૧૩
નબ્ય	ન	--	૧૫
સુભાવે	સ્વભાવે	૪૮	૬
દષ્ટિ	દષ્ટિએ	૩૮	૨
શવિ શાખ્ય	શિવ સાખ્ય	૪૦	૧૩
શૂન્ય	શૂન્ય	૪૦	૧૫
કુરી	મરી	૪૨	૨

માહે	માહ	૪૩	૪
અહિંસા	હિંસા	૪૩	૫
એકકા	એકાકી	૪૩	૧૩
અભિધ્યાન	અભિમાન	૪૪	૫
અવનમુકત	અવનમુકતને	,,	૧૧
લોક	લોક	,,	૧૨
મનવચકાય	મનકમવાચ	,,	૧૩
મર્મ	ભ્રમ	,,	૧૬
નર્મ	ભર્મ	,,	૧૭
નિર્ભય	નિર્ભય	૪૫	૩
કરે	કહે	,,	૮
ગિતેન્દ્રિય ર્થ	ગિતેન્દ્રિયર્થર	,,	૧૭
ખાત્ર	વાળે	,,	૧૭
બેરે	બેએ	૪૬	૨
પ્રલપ	પ્રલય	૪૭	૮
પચવીર	પચવીસ	૪૮	૪
વૃદ્ધ	વૃદ્ધિ	,,	૧૧
લાલ	લાળ	,,	૧૪
વક્રત્રથી	અવ્યકત્રથી	૫૦	૭
વક્રત્રમાં	અવ્યકત્રમાં	૫૦	૧૫
હૃદયમાં	ઉદરમાં	૫૨	૧
વિષમારત જાડ	વિષે રત જોડ	,,	૬
સાંભળી	સાંભળ	૫૪	૧
કહેા	કહેા તે	,,	૧૬

કરે	કરો	૫૬	૬
નાસત	નાસન	,,	૧૬
શુભધ્યાન	ગર્ભાધાન	૫૭	૯
ચિતામાં	ચિંતામણુ	,,	૧૨
વક્ત્ર	અવ્યકત	૫૯	૧૬
વકત્ર	અવ્યકત	૬૦	૪
વકત્ર	અવ્યકત	,,	૯
વકત્ર	અવ્યકત	,,	૧૦
અવકત્ર	અવકત	,,	૧૨
જ્યારે	અને	,,	૧૪
ઠામ	વાંમ	,,	૧૫
ઉત્પતિ	ઉંનમુની	૬૧	૬
દેવી	દેવીઅ	,,	૧૯
અનછૂટે	એનછૂટે	,,	૯
તમે	તમને	,,	૧૬
સ્થાનક	સ્થાનક	૬૨	૧
મળગે માગ	મૂળગે માર્ગ	૬૩	૧૩
દામ	વામ	૬૪	૧૭
લિંગનાલ	લિંગનાલી	૬૭	૬
વર્તકાલ	વર્તીકાલ	,,	૭
કહાંમે	કહાં મે	,,	૮
લલી	લલી	,,	૧૦
સૂક્ષ્મકાણુ	સૂક્ષ્મકાળ	,,	૧૬
મન	મને	૬૫	૭

એકનં	અકન	૬૯	૧૨
શોયો	શોય	૭૦	૩
શદ	સત	,,	૩
નયણે	નિર્ણય	,,	૬
અવન્મુકતી	અવનમુકત	,,	૯
અવિલો કે	અવિલોકો	૭૪	૭
અમારજ	અમારજ	૭૫	૬
માણી કપૂરમાં	માણીકપૂરમાં	૭૫	૯
અંગ	સંગ	૭૬	૧૫
દિવિ	દેવ	૭૭	૩
ઉત્તમ	ઉત્તર	,,	૯
કૃતે	તે	,,	૧૦
મટી	કટી	,,	૧૪
ઉર્ધ્વ ઉર્ધ્વ	અધો ઉર્ધ્વ	૭૮	૧
અભ	અભ તે	,,	૭
દશ્યસંજ્ઞા	દશસંજ્ઞા	,,	૧૪
એ મેં	એમાં	૮૦	૮
ન્યૂન	ન્યૂન ન	૮૧	૧૦
સ્વરતાં	સ્વરત્યાં	,,	૧૨
આકર્મ	અકર્મ	૮૨	૫
મનલે	મનલય	૮૩	૯
આજ્ઞા	સ આજ્ઞા	૮૪	૫
ભૂતિવિષે	ભૂ વિષ	,,	૧૨

ઇંડા પીડા	ઇંગલા પીંગલા	૮૫	૧
ઉધ્વ	ઉર્ધ્વ	,,	૨
સરસ્વતી	સરસ્વતી નામ	,,	૩
ત્રિકુટીએ	ત્રિપુટીએ	,,	૪
ઈંડા પગલા	ઇંગલા પીંગલા	,,	૭
ગંધારી જીવા દસ્તિણી	ગંગાજમના હાસીણી	,,	૧૧
ગંગા જીવા	ગંગા જમના	,,	૧૩
પશમા	પશ્ચિમમાં	૮૬	૨
વામાંગે	વામમાંગે	,,	૪
કહો	કહા	,,	૫
સહસ્રી	શાસ્ત્રી	,,	૧૦
નાનાવિધ	નાનાવિધ	૮૮	૫
એમાં	અમ	,,	૬
નો	ને	,,	૬
મોક્ષનોયે	મોક્ષન હોય	,,	૩૬
કરે	કરે	૮૯	૨
શોભતા	શોષતા	,,	૪
થોપરાયે	થોપરાયે	,,	૬
શિર ગુણુ નિરગુ	સગુણુ નિર્ગુણુ	,,	૩૧
જ્યારે હોય	જ્યારે નિર્મળ હોય	,,	૩૩
બુધ	બુદ્ધિ	૯૦	૫
દેહે	દેવ	૯૧	૧
સજે	સર્જે	,,	૩
વડે	બધે	,,	૩૪

જીવે	જીવ	૬૩	૧૨
આચરે	આસરે	૬૪	૯
વસે	વશ	૬૪	૧૩
તણો કહો	તણો	૬૫	૮
સિદ્ધાંત	કહો સિદ્ધાંત	..	૯
નિશ્ચય	કહો નિશ્ચય	..	૧૧
મત્ય	મતી	૬૬	૨
યોગેન્દ્રિય	યોગેન્દ્રિય	૬૭	૧૫
નિરલંગ	નિરલીંગ	..	૨
લહુ	લીધુ	..	૧૫
નેહ	નેહ	૬૮	૧૩
અકલ	અલપ	..	૧૬
વરનને	વરણને	૬૯	૩
માહાઝાતકાર	માહાઝમકાર	..	૧૬
ઉધર્વરેતા	ઉધર્વરેતસ	૧૦૦	૧૪
કહેવી	કહેવો	..	૪
શાંકરીએ	સાકરને	..	૩
ગણ્યાની	મળ્યા	..	૧૦
ખદશી	ખકશી	..	૧૩
વિષ	ચિત્ત	૧૦૨	૬
હંસ	હિંસા	૧૦૪	૨
કાંચ	કાંચે	..	૫
કહે	શિવે	..	૬
વિપ્રહામ	વિપ્રનામ	..	૧૩

ઉપદેશ અને ભજનાદિ સંગ્રહ.

પિતાશ્રીનો પરમ ઉપદેશ પુત્રને

શુભવાળાને ઉપાસવાથી બ્રહ્મલોક પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મ જ્ઞાન મેળવવાનું તે સૌ સાધન છે. જે દ્રશ્ય છે ને દેખાય છે તે સર્વે હું છું તમારા આત્માનું સ્વરૂપ છે એવી રીતે નિશ્ચય કરવો. જે દેખાય છે તે હું નથી; હું તેનાથી અન્ય છું. એવી રીતે નક્કી કરવું. સુંદરવિલાસ:-નિર્ગુણ ઉપાસના:-પાની મેં ડુબત પાની અહેકીત-સુંદર ત્યાં લગી અંધારી જેવરી, જ્યાં ન ધાઓ એક નિરંજન. અર્થ:-ભવ-સાગર રૂપી પાણી છે ને બ્રહ્માથી કીટ સુધી સૌ પ્રાણી

છે, તે સઘળું પાણી છે. તેમાં કોઈ પણ પ્રાણી કુખતો હોય, અને પાણીને પકડે એટલે પ્રહ્માથી કોઈપણ દેવને અધિષ્ઠાન તરીકે પૂજે, પણ મુક્તિ ન મળે: એટલે પાણી પકડવાથી જીવતો ન રહે. માટે જ્યાં લગી નિર્ગુણ પ્રહ્મ ને જાણ્યો નહીં-ત્યાં સુધી અધારી કોટડીમાં પડેલા છે. હમેશાં આત્માનોજ વિચાર કરવો ને તેનુંજ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા મહેનત કરો.

સર્ગુણ પ્રહ્મની ઉપાસના કરવા ઘણી મહેનત કરવી પડે. ને છેલ્લે પ્રહ્મલોક પ્રાપ્ત થાય. અને જ્યારે પ્રલય થાય ત્યારે મુક્તિ થાય. માટે પરમાત્માની ઇચ્છાથી આ જન્મમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા મહેનત કરવી. ને તેની પ્રાપ્તિથી અહીંજ મુક્તિ પામે. એટલે તેના પ્રાણ અહિં યાંજ લોપ થઈ જાય. પરંતુ જ્ઞાન મેળવવું ઘણું કઠણ છે. ઘણા સારા સંસ્કાર હોય તોજ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. અસ્તુ: ગોઘા. તા. ૧-૮-૧૩. અષાઠ વક્ષી ચૌદશ ને વાર શુક્રવાર:—

જીવન મુક્ત પુરૂષનાં લક્ષણ એવાં હોવાં જોઈએ કે તે દ્વિત દ્રષ્ટાદૈ રહે. સાદું અથવા નરમુ જીવે અગર સાંભળે અથવા સુખદુઃખમાં સર્વેમાં તેને કિંચિત્ માત્ર અસર ન થાય તથા ચલાયમાન ન થાય. દ્વિત તે જોયા કરે. આત્મા જે દેહમાં રહ્યો છે તેની માફક અને જીવ

સંસારમાં ચુંથાએલો રહે. વિદેહ પુરુષને સંસાર તકન નજરે આવતો નથી. તથા ફનીઆ શું છે. ? તેનું ભાન પણ તેને નથી. મસ્ત જેને કહે છે. જેમ પરમાત્માને ગમતું હોય તેમ થાય છે. આપણે દુઃખી થઈએ. ખડખડ કરીએ પણ પ્રાકૃતન ભોગવ્યા વિના છૂદકો નથી ગોઠા તા. ૬—૧૧—૧૭

ગુરુ આજ્ઞા.

તું સ્વતાંત્ર થા—

તે માટે નિસ્પૃહ બન

તેમ થવા માટે સાધારણ બાબતથી

શરૂઆત કર.

- ૧ ચોખખાઈ રાખ, અને સદાચાર ને મવિવ્રતાઈ પાળ.
- ૨ ખાવા પીવા અને પહેરવાના, અને ભોગવવાના પદાર્થ સાદા, કમી, નિયમિત, તે પોતાનો જેની પર હક હોય, તેવાજ રાખ.

૩ ઉત્તમ વ્રત પાળ.-પ્રિયદેવની મંદિરમાં કે
ઘરમાં પ્રાર્થના કર.

૪ ઉત્તમ ઉપાસના કર=સ્વાધ્યાય તત્વ પ્રેમ, ને
સત્કાર પૂર્વક પાળ.

૫ ઉત્તમ સત્સંગ રાખ=શ્રીગુરુવાક્ય શ્રવાણ કર,
મનન કર, ને નિદિધ્યાસન કર.

ૐ અસાડ સુદ અગીઆરસ ૧૬૭૨ મંગળ.

ૐ ભગવતી વાસુદેવી નારાયણી કાળી સહાય.

સતારાના રહિશ દાદા મહારાજનો અંતિમ ઉપદેશ !
જેઓ જ્ઞાતિએ વાળંદ છે જેને દક્ષિણમાં
નાચી કહે છે.

ભુલ તે ભોગ અને સ્મૃતિ તે વિષય—

તે બન્નેનો અર્થ, અજ્ઞાન દશામાં ભોગ હોય છે. અને
જ્ઞાન કાળમાં (તેજ જ્ઞાન વિષયરૂપ થઈ પડે છે,)
અંધનરૂપ થઈ પડે છે. અજ્ઞાની ભોગ ભોગવીને છૂટે ને
નવી ઈચ્છા થયા કરે. તેવી રીતે જન્મ મૃત્યુ આધીન
જીવન ગાળ્યા કરે. અને “ હું બ્રહ્મચારી છું ” એવું

જેણે માન્યું; અને સ્પર્શાદિક ન થવો જોઈએ, તેવી સ્મૃતિ મરતાં સુધી પ્રજ્ઞાચારીના મનમાં રહ્યા કરે છે. એટલે તેવી જાતની સ્મૃતિ બંધનરૂપ થઈ પડે છે. જે કોઈ બન્યો કે હું વેદાન્તી છું, હું જ્ઞાની છું, “ હ ” તે, તેની સ્મૃતિવડે બંધનને પામે છે. માટે સ્વામી રામ કહે છે.

“ *What is done Must be undone* ”

તેમ થવું તેજ યોગ્ય છે. (મજબૂકી ફાંસી)

માટે (દાદા કહે છે તેમ) અજ્ઞાન દશામાંનું જીવનું સ્વરૂપ અને જ્ઞાન દશામાંનું ઇશ્વરનું સ્વરૂપ, બન્નેના સ્વરૂપને તજી દઈને, નિજ (શુદ્ધ અખંડ પ્રજ્ઞા, જેના વડે, જીવ ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ છે, ને તેમ માનીને માયા સિદ્ધ થાય છે; જે વિચાર કાળમાં માત્ર, શુદ્ધ અખંડ પ્રજ્ઞાજ અનુભવવામાં બાકી રહે છે. કારણ જે પહેલા હોય તેજ છેવટમાં હોય છે. વચ્ચે તો માત્ર નામ રૂપ અને વાચાના પ્રકાર છે) સ્વરૂપની અખંડ સ્મૃતિ (તેનેજ વિસ્મૃતિ કહેવામાં આવે છે.) રહેવી તેનું નામજ પ્રજ્ઞાનો નિબાનંદ છે.

તે કરવાનો ઉપાય:-શુદ્ધ અખંડ પ્રજ્ઞાની સ્વાત્મ [સદાપ્રાપ્ત] રૂપે, આ ઉપાધિરૂપ શરીર અંદર મધ્યખિન્દુ તરીકે પ્રતિતિ કરવી એટલે મધ્યખિન્દુ ઉપરથી આખા જગતમાં (કારણ તે તેનો વ્યાસ છે) અખંડ પ્રજ્ઞાની અખંડ સ્મૃતિ

રહ્યા કરે. એટલે રાગ દ્વેષ રહિત જીવનમુક્ત દશા લોગવે આનો અર્થ:—“ જ્ઞાન પૂર્વક ઉપાસના થવી જોઈએ તેવી ઉપાસના બે પ્રકારની છે, સગુણ તથા નિર્ગુણ:—લગત અને લગવાનની ક્રિયા કરતાં રહીને, ક્રિયા લાન જુલીને (ખન્નેની અદ્વૈત પ્રીતિ, જે છેવટમાં રહે છે) તદ્દલીન થઈ રહે છે. જેમ માતા તથા બાળક સંબંધમાં ધ્વરાવતાં માલૂમ પડે છે. તે કોઈ લાઘ્યશાળી માતાને જ અનુભવ હશે. બીજો પ્રકાર વિવર્તવાદ:—પાણી તથા તેમાંથી ઉત્પન્ન થતાં મોજા, ઈ તેનાથી જુદા નથીજ. તેવીજ સ્મૃતિ હરદમ હરદમ રહે. તેવી રીતે પ્રજ્ઞાનિષ્ઠના ગમે તેટલા સંકલ્પ ઉઠે પણ તે શુદ્ધ અખંડ પ્રજ્ઞાની અખંડ સ્મૃતિ તજીને નહિ. તેનો દરેક વ્યવહાર અખંડ વિચાર દ્વારા પ્રજ્ઞારૂપજ હોય છે.

સગુણમાં અનેક જન્મવડે, લગવાન અને લગત વચ્ચે ક્રિયા રહિત, અદ્વૈત પ્રેમાનન્દ વર્ષા કરે, તુકારામ સંતની જેમ; સાધ્વી સ્ત્રી પોતાના પતિનીજ દરેક જન્મમાં ઈચ્છા કરે છે તેની જેમ “ ઇ ”

નિર્ગુણમાં:—ઉત્પત્તિ અને લય વગરનું, જીવ તથા ઇ-

શ્વરનું સ્વરૂપ (જે સ્થિતિરૂપે પ્રતીત થાય છે) જીવ
 ઇશ્વરાદિ ઉપાધિ રહિત અખંડાનંદ પ્રાપ્તિનો આનંદ
 અખંડાનંદીજી અનુભવે છે. આનો અર્થ વાચ્યા રહિત
 છે-માટે શુદ્ધ અખંડ પ્રાપ્તિનો અનુભવ કરવા [જ્યાં સુધી
 જગત છે અને જીવન છે ત્યાં સુધીજ] શુદ્ધ દ્વૈત, અને
 અદ્વૈત (ભગત અને જ્ઞાની) (જ્ઞાન પૂર્વક ભક્તિ,
 અને ભક્તિ પૂર્વક જ્ઞાન) તે બેજ રસ્તા ઉપર કહ્યા
 પ્રમાણે ઉત્તમ છે.

॥ જ્ઞાનાની સહીમતા સીંચ કલ્પનાની યેવ્યતા ॥

રામ નિરંજન તૂંડી તૂંડી ॥
 અહંકાર અજ્ઞાન ગયો જળ ॥
 સો તૂંડી સો તૂંડી ॥ ટેક ॥
 તૂંડી તૂંડી તખલગ કહીયે ॥
 જખલગ મેં મેં આગે ॥
 મેં મેં મેં મેં હોઇ બિલૈજળ ॥
 સોહં સોહં જાગે ॥ ૧ ॥
 સોહં સોહં કહેં જખલગ ॥
 તખલગ ફળ કહીયે ॥
 સુંદર એક ન હોઇ તહાં કછુ ॥
 જયુંકા ત્યૂં જૈ રહિયે ॥ ૨ ॥

પ્રભાતી-રાગ પચ્છમ

રજની રમીને રે મારો વાલો ઘેર આવીઆરે.
 બળીઆ માડ બાર માઠલ સામારે મંઠરિયારે
 હીસે પેલો નારનારે જ્યાં કીધી રંગડાની રેલ. રજની ટેક
 ચાંદલીઓ ઉગોરે. હરણું આથમીરે
 ત્યાંસુધી જોઇ તમારી વાટ.
 મેજલડી બીછાવીરે. પ્રભુ મુનો રહી રે.

સબ રહ્યા સોળે શણગાર—

રજની રમીરે. ૨

રાતાં રાતાં લોચન રે. હીસે નિંદરાણવાંરે.

અધગ્સ મુખડાનો રેલ. અમરને પિતાંબરરે.

પ્રભુ કીયા પાલટાં-પાલટી પટોલી પાછી આલ.

કુલડીઆના હારરે. કોટેથી કરમાઈ ગયારે.

ખોલડીઆ હીધા થા શાને માટ—

રજની૦ ૩

કેતો રાધાજીરે સમ કડં સોળે મન

જાંતિ ન આણુ. રજની વીસારીરે.

ગોની તારે આંગણે રે.

નીચ્યાં વચન તું માડ માન—

રજની૦ ૪

દાવાનલ-પીધોરે પ્રભુ તમે દોહરાં

પ્રથમ કાંઈ ઉગારે પ્રહેલાહ

હલુડો દોટાવોરે જમુનામાં જઈ પડોરે

કાલીનાગ નાથી કાઢો ખાર—

રજની૦ ૫

પંચમને આલોપોરે. પંખીડા સરવે લવેરે

સુખેથી કાંઈ હુઓ પ્રભાત.

નરસિંહનો સ્વામીરે, મારે મંદિર પધારીયારે.

સનેહડો ધણો ને થોડી રહી રાત.

રજનો રમીને રે વાલો મારો ઘેર આવીઆ. ટેક. ૬

જગતનું મિથ્યાપણું

(ધન્ય ધન્ય વડોદર શહેર મુંગધ અલખેલી એ—રાહ)
 જાણ્યું જાણ્યું રે મેં જગતનું રુપ આદિ અંત છે જ નહિ,
 અચરાચર પ્રજ્ઞા સ્વરુપ દ્વૈતાલાસ નહિ. -ટેક૦
 મધ્ય ઠામ સૌ લાસી રહ્યો તે, જાણુ સ્વપ્ન સમાનરે
 ઇન્દ્ર જાલવત્ એ ઘડી લાસે (એમ) અપ્રાવક પ્રમાણુ-અંતે છે જ
 સ્ત્રી પુત્રાદીક જ્ઞાતિ સહોદર સહુ, માનુ ધનના ચોરરે
 અંત સમે સૌ લુટણુ હારા, વાલી વીટી મોહોરે.-અંતે
 ધન લુંટીને ધક્કો દેસે, નિશ્ચે કરો વિચારરે;
 ખાધું ખર્યું જો નહિ હાથે, તો મુરખ સરદાન,-અંતે
 પાંચ પચીસ સંઘાત મલીને કરતી આવે કાણુરે;
 કાંઈ ન માણ્યો-કાંઈ ન માણ્યો, પ્રસિદ્ધ ખોલે વાણી.-અંતે
 ચેત ચેત ગાફલ જો જાગી, કાં ન સાંભલે કાન રે
 જગ સુખ જોતા જોતા ટળસે, સમજો ગુરુની સાન.-અંતે
 વિશ્વનાથ સદગુરુ સ્વામીથી લક્ષ્મીશંકર ભવ પારરે
 હિત વાચક સુણી ધાર હૈયામાં, ચટકી છે દન ચાર.-અંતે

લજન.

કોઈ ચતુર ચિતે ચાલુરે-જેને અવિચળ વસ્તુ ખોળી
 કાઢી-ખટ અઠ' ખારો-મેલીરે પંદરમી ખારી ઉઘાડી-ટેક
 પંદરમી ખારોને પંદરમી ભોમી-ત્યાં રાસ રમેરે રંગીલો

પાંચ મોહોલતો પાછળ મેલા-છઠે મોહોલે છેલ-
છખીલો—એકીલો. અલખેલોરે.

ખેલંદા ખેલ ખેલાડી. કોઈ ચતુર ચિતે. ૧

ગંગાને જમુના. સરસ્વતી રૂડાં. તરવેણી તીરથ રંગરેલી.
દંડલા પીંગલા સુખમણ નાડી પાણી ભરે ઉનમુની અંધેલી.
એવા જરમર મોતી વરસેરે. વીનાવેલે રૂંલી. રૂંલવાડી ૨
શચર શખરપર—અજર અમર—ત્યાં વિશ્વંભરરાજ ખીરાજે.
સહસ્ર કમલ દલપર લીલાં. અનહદ છંદે વાળં વાગે.
એમ ગડગડગડગડ સીંધુ ગાજેરે.

ફેલાણું જળપાડ ફાડી કોઈ ચતુર ચિતે. ૩

પૃથ્વીથી પહોંજોને આકાશથી ઉંચો.
પંખ વીના અધર ફરે પંખી. ખે બચ્યાં તેની બગલમાં ખીરાજે
બચ્યા ખોલે પીયુ પીયુ જંખી, ધીરો કહે મરજી વારે.
દુધ સાકર પીએ દહાડી. કોઈ ચતુર ચિતે ચાલુ રે. ૪

હોરી.

એકતાસે ખેલો હોરી, સમજ ખીન કયો ભટકોરી. ટેક.
સદગુરુ મુખસે ખેદ શ્રવણ કરી, દ્વેત ભાવ દે છોરી;
સંત શરણ રહી સમજ સાનમેં, ચેતનસે ચીત્ત જોરી,
ફેર નહીં જન્મ ધરોરી. એકતાસે ખેલો હોરી, ૧
પૂરન પ્રેમકો રંગ બનાકે, શખડી પીચકી ભરોરી;
સમ હમ આદિ અખિર સમજકે, જ્ઞાન ગુલાલકી જોરી,

દ્વૈત સખ દૂર કરોરી. એકતાસે ખેલો હોરી ૨
 જીવ શિવ વાસ્તવ લેદ નહિં કધું, સો નિગમ કહે જકોરી;
 સાગર મેં જયું લહર ઉઠતહૈ, સો સાગરસે ન ખિછોરી,
 ખોખો તુમ દિલ અપનોરી. એકતાસે ખેલો હોરી ૩
 શ્રવણ મનન નિધિધ્યાસન કરીકે, લેદકો દૂર કરોરી;
 વિશ્વનાથ સતગુરૂ સોહી ખતાવત, અર્થ યથાર્થ અહોરી,
 ડોસા એહી રાહ ચલોરી. એકતાસે ખેલો હોરી ૪

હોરી.

કોનસે અખ ખેલું હોરી, નિજનંદ રૂપ મીલોરી, ટેક—
 સતગુરૂ મુખસે ખેદ શ્રવણ કરી, દ્વૈત લાવ ખીસરોરી;
 સખઘટમેં પ્રભુ ખેલ રહ્યો સો, સ્વામી આપ મીલોરી,
 લેદ સખ દૂર પરોરી. કોનસે અખ ખેલું હોરી.—૧.
 સ્થૂળહી જડ સૂક્ષ્મ સોહી જડહૈ, કારન જડહી ખનોરી;
 જડકુ જડ કોઈ જન સકે નહિ, ચેતન જાણ રહ્યોરી,
 સો મોસે અલિન લયોરી, કોનસે અખ ખેલું હોરી.—૨.
 જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ જડહ, જાને નહિં મતી મોરી;
 તીનો અવસ્થાકો મેં હી જાનું, શુદ્ધ સ્વરૂપ લહ્યોરી,
 નેતી નેતી ખેદ કહ્યોરી. કોનસે અખ ખેલું હોરી.—૩
 શુદ્ધ સામાન્ય સ્વરૂપ હમારો ખુદ્ધ વિશેષ તજોસે;
 પ્રારબ્ધ તોં લો વિશેષ પ્રકાશત, પ્રીત નહિં દેખ પરોરી;
 પ્રમાન ગતિ હમ મોરી; કોનસે અખ ખેલું હોરી ૪

અજ અવિનાશી અખંડ જો વસ્તુ સતચિદઆનંદ કહ્યોજો.
વિશ્વનાથ ગુરૂ સોહી ખતાવત, ડોસા મનમેં લહ્યોરી;
જાતેં ભવ પાસ દહ્યોરી કોનસે અખ ખેલું હોરી. ૫.

-કુમરી-

મન વાહનપર બેઠેત વીરલા, વા નરકી બલીહારીરે. ટેક.
બ્રહ્મા વાહન હંસ કીયો હૈ, વિશ્ણુ ગરૂડ પર સ્વારીરે;
શિવને વાહન બેલ બનાયે મુશક ગણેશ વિચારીરે;
રવિ અશ્વપે, ચંદ્રહીરનપે; ઇંદ્રલહે ગજધારીરે,
શારદા મયૂર, શક્તિ કો શાર્દૂલ, વાહન અપરંપારીરે-૨.
એક અચંબા એસાદેખા, ખાત બિરૂખડી ન્યારીરે;
દેવદનુજમાનુષ સખ ઉપર, મન કરતા અસ્વારીરે ૩
પલક ઉઠાવે પલક બેઠાવે. પલહી ચલાવે ભારીરે;
એસા મનકો વશકરી રાખે, વા પર જાઉં બલીહારીરે. ૪.
ચાહન સતગુરૂ ચરણે જાકે, બેઠ બચન ઉરધારીરે;
અજીત મન તીનકો વશહોઈ કહે સંત પોકારીરે. ૫.
મનજીતે સખ જુગકો જીતા, હારે બાજી હારીરે;
કહે ડોસા ગુરૂ વિશ્વનાથને જાઉં ચરણપે વારીરે. ૬.

૫૬.

મનરે નિજ વૈરાગી હોના, રાજ રંક હે એક કરી બણો.
જયું કંઠર ત્યું સોના મનરે; ટેક—
તજ પરવાર ઉઠાસી વીસરો, મતકોઈ બાંધો ભવના,

જળથળ મંડીયા મસાણોમેં રહેના, હે કોઈ દેવળ સુના; ૧
 શિત નિવારણ જીરણ કંથા. થાકે થિગડ જૂના;
 ભૂખ લગે જળ લિક્ષારે કરના કરકર લેના હુના. ૨.
 આશા તૃષ્ણા મેલ નિવારે, હરિ ભજ હરદા ધોના;
 જળ ફિલ પાક દયાનિધિ પાવે ગાવે બડે બડે મોના. ૩.
 તનમન જીત, પ્રીત સદગુરૂસે; ધ્યાન અખંડીત ધરના
 રામ ચરણ જનકે વૈરાગી રામ ચરણકા ચૂના. ૪.

વેદાન્તતત્ત્વ ભજન

અક્ષ દરશી ગુરૂ મળ્યારે મનના ભાવતા-ટેક૦

કીધો મુજને દેહ છતાં વિદેહ જો

હું ને મારું સમી ગયું મનનીરે માનતાં

ચિતથી ટળીઓ ધનસુત દારા ગેહજો. અહમદશી.-૧

પોતાનો જાણી કીરપા મુજને કરી.

જોયો નહીં કાંઈ અપરાધીનો ફંદજો.

આપી વરદાનને ભવ લેટાળીઆ.

પાયો મુંજને અમૃત અક્ષાનંદજો

૨

જાગૃતમાં ધરી સૌ સંગાતને.

ઇંદ્રીય દ્વારાએ કરું હું નાના વેહેવારજો.

સ્વપ્ન માં નવ તત્ત્વ કલેવર આથડે,

તેનાં તે હુઃખસુખનો છું જાણુનહારજો ૩

લીન વેહેવાર ત્યાં સુષુપ્તિ જાણવી,

કાંઈ નહિ ત્યાં હું પ્રકાશક એકજો

જાણુનહારી તુરીઆ તેથી વેગલી,

જ્ઞાતા જ્ઞાન જ્ઞેય તુરીઆ ટેકજો. ૪.

શીતલ લોહું અગ્નિમાં તપાવીએ,

ખાલે લોહ પણ અગ્નિએ કહેવાએજો,

મારી ચેતનતાને ખોળે આસરે,

તનમન ઇન્દ્રિય ચેતન ધન દેખાયજો. ૫.

સતગુરુ કહે તું પુરણ બ્રહ્મ પરમાત્મા,

તે મારગમાં મેં કીધો પ્રવેશજો,

જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ મેલી ચાલીઆ,

દીડી છે ત્યાં તુરીઆવસ્થા શેષજો. ૬.

તુરીયાથી આઘેરી ઉનીમુની પાંચમી,

નિર્વિકલ્પ સમાધી જેનું નામજો;

જે થળને જોતારે આવાગમન વીસરે,

લાધું મારું પુરણ સુખ નીજ ધામજો. ૭.

વ્યાપક અમલો જેમ આકાશ છે,

ઘટપટનો કાંઈ લેહ કહ્યો નવ જાયજો;

હું ચિદ્ધન સર્વમાં એક છું,

જીવને ઇન્દ્રિય લેહ અવિદ્યા માંહેજો. ૮

હું તો અસંગ છું સંગ નહીં મારે અંગને,

તકપડું જેમ માખણ અળગું હોયજો;

હું સત ચિદ્ધાનંદ સર્વમાં એક છું,

ખીભું કલ્પિત જે વરીમાં જેમ સાથજે. ૯
 બોલું તો એ મૌન ટળે નહીં માહેરૂં,
 દેખુંને નવ દેખું એવી રીતજે;
 સાંભળતાં સાંભળું નહીં કાંઈ વાતને,
 એ છે અનુભવ મારો વેદ વીદી તેમ. ૧૦
 ચેતન કહું તો જડતા ખીજી કમળીએ,
 વિશેષણ કાંઈ દીધું નવ દેખાયજે;
 મુંગો કહે શું ખાંડના સ્વાદને,
 જેમનું તેમ છે બાપુ કેમ કહેવાયજે. ૧૧

॥ ૐ શ્રી ગુરુદેવાય નમઃ ॥

॥ ધ્યાનમસ્તિ ॥

રાગ હોરી.

ધ્યાનકુ દૃઢ કરો ભાઈ, ધ્યેયાકાર બનાઈ ટેક—
 લક્ષ્ય જન્મ મેં ધ્યાન વિના, શાંતિ દિલ નહિ આઈ;
 ધ્યાન દેખાતાકુ ખોવે ઘટમેં, ધ્યેય શ્રીહરિ પાઈ;
 ભકત ભગવંત સગાઈ—ધ્યાનકુ.
 પ્રત્યયમેં એક તાનતા ધ્યાન, અજપા ભપ જપાઈ;
 નિર્વિષય મન પ્રભકુ ભેટે, સરિતા સાગર સમાઈ,
 પ્રભુજી ઘટ પ્રગટાઈ— ધ્યાનકુ.
 ધ્યાનસેં ધ્યેયકા અનુભવ કરકે, ધ્યાનકુ છોડો હયાંઈ;

સ્વસંવેદ્ય નિર્વિકલ્પ હય, મુંગે સાકર ખાઈ,
રસના સેં કયસે ખોલાઈ ! ધ્યાનકું

પિંડ પ્રહ્લાંડકું ધ્યાન ફેડકે, આગે પ્રાણ લે જાઈ;
જ્ઞાનસેં ધ્યાન અધિક બતાવે, પ્રભુ ખિન સખકું ઉડાઈ;
પીછે નહિ દ્વૈત લડાઈ— ધ્યાનકું.

સ્નેહ દ્વેષ ભયસેં તદ્રૂપ, સહજ ધ્યાન જગાઈ;
'જમનાદાસ' એમ ધ્યાન હય, ગોપી કૃષ્ણ કન્હાઈ;
મીટાવે દ્વૈત દૂજાઈ— ધ્યાનકું.

॥ ૐ શ્રી ગુરુ દેવ ॥ ॐ શ્રી રાધે કૃષ્ણ ॥

(રાગ ભૈરવીની કવાલી:)

ઉસ્તાદની આપેલી જ્ઞાનચક્ષુ:

ઉસ્તાદને દીધા આંખ તીસરી, દ્વૈતસેં હમ સો ગયે;
હમ કી ખૂ નિકાલી દિલસેં, અદ્વૈત મેં લીન હોગયે—ઉં

સ્વપ્ન જગમેં દોડતા થા, સત્ય કો બુલાય કરં;
તું હી તું જાપ જપાયા ગુરૂને, જ્ઞાન કે હમ ખોગયે,—ઉં

જખ દેખા અવિનાશીકું, અખ કહાં જાઉમેં કાશીકું ?

તોડી મેરી કાંસીકું, ગોવિંદ કે અખ હો ગયે.— ઉં

ચૌદ લોકકું બુલ ગયે, જખ ચિરં શાંતિ આગઈ;

'હું તું' સેં પર આત્મ ભાવમેં, હમ અભિન્ન હોગયે—ઉં

માયા સેં ગુરને છોડાયા, ઇશ્વર એકમેં જોડકર;
 નજરકુ ફેલાય દેખા, કીટ ભૂમરી હો ગયે.— ૭૦
 શ્યામને ખંસી બળઈ, પરમાનંદી સુન ભયે;
 ભઈ કૃપા જબ શ્યામકી, ખંસરી હમ હો ગયે.— ૭૦
 પૃથ્વી દાનસેં જાંન દાન, અધિક હુય શાસ્ત્રો ઠહે;
 શ્રી હરિ મેં ‘જમનાદાસ’ ગુર ગમસેં વો ગયે.— ૭૦

॥ ૐ શ્રી ગુર દેવ. રાધાકૃષ્ણ ॥

રાગ ગઝલ કવાલી.

તરેલોજ તારી શકે છે.

અહોહો ! જાઉં છું ડુબતો. મરણને હું તરીશ ક્યારે ?
 મળશે સંત કેઈ સાચો, તરેલો તારશે ત્યારે—અહોહો
 સ્વર્ગનાં દ્વાર ખુલ્લાં છે, નર્કનાં દ્વાર ખુલ્લાં છે;
 હરિનાં દ્વાર ગુરગમ છે, તરેલો તારશે ત્યારે.—અહોહો
 શ્રીજીની ગેળી સોટી છે, ધર્મની વાત મોટી છે;
 પીધી જો પ્રેમ લોટી છે, તરેલો તારશે ત્યારે.—અહોહો
 ચૂરા નહિ દૂર ભાગે છે, સંયમી તેમ જાગે છે;
 પરોપકારે જે લાગે છે, તરેલો તારશે ત્યારે.—અહોહો
 શરણની છે ખરી ચાવી, જડી જેને ગયા ફાવી,
 ‘જમનાદાસ’ ખંસ ગાવી, તરેલો તારશે ત્યારે.—અહોહો

—ભજન. પ્રશ્નોત્તર—

અનુભવ કરજોરે કરનારા. અનુભવ.....હોઠ.

કહો અનુભવકી રીત, બડાતર સંત કહાવો;

દિલ મેં કરો બિચાર, ચોંપસે ચર્ચા લાવો;

આંટી છૂટે મનતણી, ભાંગે સઘળી ભ્રાંત;

પશ્ચિમ દેશ પરમોદકે, તમે કયું બેઠે નિરાંત,—અનુભવ

કહો પવનકા મૂળ, મનસે કહાંસે આયા;

કહો ધનકા અરથાન, દોઢ મીલી કહાં સમાયા;

શબ્દ કહાંસે ઉઠત હે, પુની કહાં સમાય;

નાદ બિંદ કા રૂપ હે, સો પ્રગટ કહો સમજાય;—અનુભવ

કહો જીવકી જાત, શિવકા રૂપ કહી જો;

કહો જીજવા અર્થ સત્ય સિદ્ધાંત લહીજો;

જીવ શિવ કે પાર હે, સો ઈ કહો અનુમાન;

અગાધ વસ્તુ અખંડ હે, સો પ્રગટ કહો હમજાણુ—અનુભવ

હમ તમ ભાગે દોઢ, હંસ તબ કહાં જઈ મલિયા;

પડે પીંડ સો પ્રગટ મન, કહાં જઈ મલિયા;

કહે રવિદાસ સુનો અનુભવી અલખ દીઓ ઝોળખાઈ,

હમતબ સતગુરૂ ધારીઓ, તત્ત્વ દીઓ ખતલાય—અનુભવ

—ઉત્તર.—

આત્મ નીરખ્યા નીરવાણુરે. આત્મ:—હોઠ

સતગુરૂકે પ્રતાપ જ્ઞાન, અનલે ઉર જાગ્યા;

પીપલ. મીન, વિહંગ, ખોજ કર ભ્રમ ભય ભાગ્યા;
 પ્રતિ ઉત્તર સદ્ગુરુ કહે, જાકી કળા અનંત;
 વેદ બુદ્ધિએ ના લહે, સમજે કોઈ વીરલા જન—આત્મ
 નાભી પવનકા મૂળ હે, મન હંસ કમળ ફળમાંહી;
 ભૃકુટી વાંકે અસ્થાન હે, દોઈ મીલી તહાં સમાઈ;
 શબ્દ શૂન્ય સે ઉઠત હે, પુની શૂન્ય સમાય;
 નાહ લીન ભયે ખિંદમે, ખિંદ નિરંતર હોય.—આત્મ

જીવકી શક્તિ અજ્ઞાન, શિવકી શક્તિ માયા,
 ઇંદ્રિયોનું તે ભીન્ન, અખંડ ઉદ્ધેયોત ઉજાયા;
 જીવ શિવ કહેવા નહિ, હમ તમ નહિ કોઈ નામ;
 વત્રીકપદ પરમાત્મા, નિજ આનંદ નિજ ધામ;—આત્મ

પંચ તત્ત્વકે ખીચ, મીલકર જીવ કહાયા,
 દેહ ઇન્દ્રિય મનપ્રાણ, મનસો માંહી બંધાયા;
 અંતરયામી આત્મા, સૌમે વ્યાપક સોઈ;
 ઘટ ઘટ પ્રગટ રમી રહ્યા, સો જાને વીરલા કોઈ;—આત્મ

એ સતગુરુકો દેશ, નિગમ નેતી કરી ગાવે;
 પ્રહ્લા વિષ્ણુ મહેશ, ખોજ કોઈ પાર ન પાવે;
 નિજાનંદકો અંબુભવ, નામ રૂપકો નાશ
 પ્રહ્લા નગન હોઈ ખોલીઆ, અણુ છતાં રવિદાસ—આત્મ

—લોચણ અને લાખાનાં ભજનનો રાગ.—

એજ વીરા ઘાટરે લુવારી કેરે,
 ટેગો હરિજન ઘડબેરે, ... હે...જ...જ,
 જેને વિશ્વ બધુરે વખાણેરે....હાં.... ..
 એજ વીરા કરમ કઠણુ'વટ' ભવનાં કાપેરે,....હે...જ...જ,
 તેને પરઠો લઈ તેજ પરમાણે....હાં,... ..
 એજ વીરા કુબુદ્ધિના કોયલા કોડ છે કાયામાંરે, હે...જ....જ
 તેને પ્રદ્ધ તો અભિ પરબળી....હાં,... ..
 એજ વીરા ધુ'માડો ધુ'ધવે ત્યાંલગી ધમણને ધમબેરે, હે..જ..જ
 ઇતો બધીરે કઠણુતાને બાળે...હાં, ... ૧
 એજ વીરા શ્વાસરે ઉશ્વાસની ધમણ ધમાવબેરે, હે...જ....જ
 એને જ્ઞાનરે સાંઢસીએ ગાળો....હાં; .... ..
 એજ વીરા સતની એરણ ઉપર ઠીક ઠરાવોરે, હે...જ...જ
 એને શબ્દો ને ઘણે લઈ મેળાવો....હાં. ૨
 એજ વીરા હું ને માં એ લોઢાના કટકારે, હે....જ....જ
 એને મન, કમ વચને મેળાવો....હાં, ...
 એજ વીરા તારે, આવ્યા વિના.ટાડું, મ, ટીપબેરે હે...જ....જ
 આતો ભાંગલને કરવો છે લેળો...હાં. ૩
 એજ વીરા સંશયની સંધી સંભાળીને ભેબેરે, હે...જ...જ
 એને જ્ઞાંતિ હોય તો ફરજને તાવો....હાં ... ..
 એજ વીરા આળેપીને, એકતા કરી લેબેરે, હે...જ....જ

એને પાણીરે પ્રહ્મ રસનું પાળે....હાં ૪
 એજ વીરા સતસંગ સરાંણે ચઢાવીને જોજોરે હે...જી ..જી
 એના જડ બુદ્ધિ, કાટ, બધાં જાવે...હાં, ...
 એજ વીરા ભક્તિ,કડે, તો આપોયું ટળશેરે, હે...જી...જી
 ત્યારે કિંમત પ્રહ્મ કહેવાશે . હાં, ... ૫
 એજ વીરા ઘાટરે સંસારના એવારે ઘડજોરે, હે...જી...જી
 એમાં ખોટરે જરાએ, મ, ખાળે હાં .. ...
 એજ વીરા ગુરૂને પ્રતાપે દેહજી ખોલ્યારે, હે...જી....જી
 ત્યારે કસબી સાચારે કહેવાશેરે...હાં, ... ૬

બે અનંતકા જ્ઞાન.

અનવય સહચાર:- જહાંપર દ્રષ્ટાંત તથા દા-દ્રષ્ટાંત દો-
 નોકા સાદૃશ્યજ્ઞાન હો, યેને પ્રત્યક્ષજ્ઞાન હો, એ જ્ઞાનોકા
 નામ અનવયસહચાર જ્ઞાન કહેલાતા હૈ. જૈસે ઘરકે ચોકેકા
 ધૂવા કાળા તથા ઉર્ધગામી હય, તેસેંહી પર્વતકા ધૂવા કાળા
 તથા ઉર્ધગામી હય. “અનવય સહચાર જ્ઞાન” હૈ.

અર્થ-ઔર ધૂવે કે હોને સે અગ્નિકા હોના, નિશ્ચય હોતા હય,
 તેસે હીપર્વતમેં ધૂવે કે હોનેસે અગ્નિકા હોના નિશ્ચય હોતા હય.
 ઔર એક ચીજકે જ્ઞાનદ્વારા દુસરી ચીજકા જ્ઞાન લાભ ક-

रना. ओर इस ज्ञानको नाना जगाओ पे निश्चय करना. ओर एक कालमें नियमसे दो पदार्थ उत्पन्न हो. उनमेसे एकका ज्ञान पहले हो उस ज्ञान द्वारा उसके साथीका ज्ञान होवे;

वितरेक सहचारः—जीस जगापर द्रष्टान्तका ज्ञान भिन्न हो ओर द्रष्टान्तका ज्ञान भिन्न तराहका हो, उन ज्ञानोका नाम “वीतरेक सहचार ज्ञान” हय जैसे, घटपटादि, असत पदार्थ हैं, ब्रह्म तैसा नहि; वो सत्य हय. उसका नाम “वितरेक सहचार ज्ञान” हय अब वो “सत्तचित आनन्दब्रह्म” में घटालो सत्तः—जैसे घटपटादि पदार्थ असत्य है, तैसे ब्रह्म नहिं; वो सत्य हय, हमेशा बना रहेनेसे. जो पदार्थ हमेशा बना रहेता हय, वो असत्य नहि होता; सत्य होता हय, जैसे ब्रह्म. असत्य के ज्ञान बीगर सत्यका निश्चय होवे नहिं; इस वास्ते घटपटादि पदार्थों के ज्ञानकी जरूर पडती हय. वस्तुगती ब्रह्मके ज्ञानका निश्चय करना हय. जगत् की मिथ्यात्वबुद्धि—वर्णन करनेमें ब्रह्मकी नित्यत्व बुद्धि लाभ हुइ.

चिदः—घटपटादि पदार्थ अविद्या पर्यन्त, जीतने हैं, वो सब जड हैं ब्रह्म तैसा नहिं. ब्रह्म ज्ञान स्वरूप हय. उस प्रकारसे जो उत्पन्न हुवा ज्ञान उसका नाम “वितरेक सह-

चार जन्यज्ञान ” हय. क्युं के वितरेक सहचार द्रष्टान्त के ज्ञानसे दा द्रष्टान्त के विपरीत ज्ञानको निश्चय करता हय.

आनन्द:-आनन्दका जो ज्ञान होता हय वो अन्त-करणकी वृत्तिद्वारा प्रत्यक्ष ज्ञान होता हय; जैसें लोकमें प्रसिद्ध वार्ता हैं के-“ अहं सुखी अहं दुःखी. ” जीस सुखका प्रत्यक्षज्ञान अन्तःकरण द्वारा होता हय, वो सुख छोटा हय. ओर अल्पकाल अस्थायी यह. और ब्रह्मानन्दका सुख अखंडानंद हय. और सदैवकाल बना रहेता है; इस वास्ते उस आनन्दका नाम नित्यानन्द हय. वो आनन्द सादृश्य ज्ञानसे जाना जाता हय. एक धर्मका ज्ञान जब दो पदार्थ में तुल्य होता हय, उस ज्ञानका सादृश्य ज्ञान हय. जैसें दूध सफेद ऐसें ही कपड़ा सफेद हय.

वेद शास्त्रमें ब्रह्म अनन्त कहेनेमें आता हय. तब अनन्त पदार्थका ज्ञान कैसा हो शक्ता हय ?

उत्तर:-वे अन्तज्ञानका इन्द्रिय जन्य प्रत्यक्ष ज्ञान होवे नहीं; ताकाज्ञान वितरेक सहचार द्वारा होवे हय. ओर आनन्द अंशका मानसिक प्रत्यक्ष होवे हय.

॥ मनसै वेदमवाप्तव्यमिति श्रुतेः ॥

“ ब्रह्मका ज्ञान गुरु गम्य हय. ”

સંન્યાસી:—જ્ઞાન વિરોધ સફળ સંન્યાસવાળા વૃત્તિસે અજ્ઞાન દૂર હોવે પરન્તુ આત્માકે બિગર જ્ઞાન ન હોવે. જો જ્ઞાની કહે અજ્ઞાની દુઃખી સો જ્ઞાની કાહેકા સુખી; આત્માકે જ્ઞાન બિગર યે શરીર સ્મશાન તુલ્ય હય.

પ્રગણ વદ ૫ ૧૯૧૭ મુંબઈ તા. ૨૮-૩-૨૧ સોમ

• સ્વામી શ્રી મનીશાનંદ. પરમહંસનો અંતિમ
ઉપદેશ.—

આ સંઘાતમાં રહેવા વાળો “ચેતન” પ્રજ્ઞ સ્વરૂપ છે. એવો અંતઃકરણની વૃત્તિ વડે જોનો નિશ્ચય થઈ ચૂકયો હોય, તેજ પુરૂષ, આ આત્માના જ્ઞાન દ્વારા; પ્રજ્ઞનું જ્ઞાન કરાવે છે, અને તેવા જ્ઞાનીજન પ્રજ્ઞને પોતાના દિવ્ય નેત્રો વડે સદા દેખે છે અને કહે છે કે:—આત્મા નિત્ય છે અને અસંગી છે; માટે શોક ન કર. માત્ર આત્મવાનજ શોકને તરી જાય છે.

૧. ત્રણે કાળમાં હોવું. અને ત્રણે કાળને જાણવું; આ હેતુથી આત્મા સત્ય છે. આત્મા માત્ર ત્રણે કાળમાં છે; અને ત્રણે કાળને જાણે છે.

૨. જેટલી વ્યવહારની સિદ્ધિ જ્ઞાન દ્વારા જોવામાં

આવે છે, તે ઉપરથી જ્ઞાનનું હોવું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ દ્વારા સિદ્ધ થાય છે. અને જ્ઞાન કેનું સ્વરૂપ છે, એ વાત અન્વય વ્યતિરેક દ્વારા સઘળાં પદાર્થોનું જડ પાણું સિદ્ધ થાય છે. અને જગૃતીથી સુષુપ્તિ સુધી બધા પદાર્થ જડ રૂપ છે. આ વાત પ્રત્યક્ષ દેખાય છે; કેવળ આત્માજ જ્ઞાન સ્વરૂપ છે એવો નિશ્ચય થાય છે. આત્માના સંયોગથીજ સઘળા પદાર્થ જ્ઞાન સ્વરૂપ લાસે છે. પરંતુ વિયોગ કાળમાં જડરૂપ પ્રતિત થાય છે, માટે જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માજ છે.

૩. વસ્તુઓનું સેવન કરવામાં વૃત્તિમાં જે મધુરાદિ રસ શિતાદિ સ્પર્શાદિ (આવી રીતે સઘળા વિષયોનું સેવન કરવામાં) થાય છે; ને તેમાં નિર્વેદ રૂપ વૃત્તિ(સ્થિરતા વૃત્તિ) થાય છે, ત્યારે જીવાત્માને રસાદિ દ્વારા સુખ પ્રતિત થાય છે; પરંતુ તે સુખનું કારણ આત્મા સંજોગ છે, વિવેકી પુરૂષો આ બીના જાણે છે; તેથી સુખ આત્માનું સમજીને સંતાપ પામે છે. જ્યારે અવિવેકી પુરૂષ વિષયો દ્વારા તે સુખના આનંદની પ્રાપ્તિ માને છે; તેથી સંતાપ પામતો નથી.

આનંદ મયો અભ્યાસાત્ ઇતિ બ્રહ્મ સૂત્ર—

“સુનિયત સુખ સ્વરૂપ બ્રહ્મ, સુખ સખકે અનુ ભૂત; તાલે આહત તિસીકે, સખના વિવેકી ભૂપ.”

પરમાત્મા પરબ્રહ્મ (શુદ્ધ ચૈતન્ય)ની પહેલી મૂર્તિ શવલ બ્રહ્મ છે. (માયા રૂપી શુષ્ક યુક્ત ચૈતન્ય). તેનેજ ઉત્પત્તિ, રક્ષા, અને પ્રલયના કરવાવાળા સ્વતંત્ર નિર્મળ નિષ્કલંક ઇશ્વર કહે છે.

આ ઇશ્વરના વેદ શાસ્ત્ર દ્વારા અનંત રૂપ છે. એ બધાં સ્વરૂપમાં કાળ જે છે, તે, ઇશ્વરનું મહાન સ્વરૂપ છે. આ કાળનો અંતરગત સત્તમાં થાય છે. ઇશ્વરનું બીજું સ્વરૂપ જ્ઞાન છે, જેનાથી ઇશ્વર સર્વજ્ઞ કહવાય છે. ત્રીજું સ્વરૂપ આનંદ સ્વરૂપ છે. જેના લીધે બ્રહ્માદિક પણ સમાધિ દ્વારા ચૈતન્યના આનંદનો લાભ કરી શકે છે.

જ્ઞાની અને યોગી પુરૂષો દ્વારા શુદ્ધ ચૈતન્યના ત્રણ સ્વરૂપ નિશ્ચય થયા છે. “સત ચિત આનંદ” કાળનો અંતરગત સત્તમા. અને સત્તનો ચિદમાં (ઇશ્વરમાં) અને ચિદનો આનંદમાં અંતરગત થાય છે. અને આનંદ પરબ્રહ્મનું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે.

તે દશામાં શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદ સ્વરૂપ એકતુંજ રહી ભંય છે. આ દશાને દ્રષ્ટિમાં લઇનેજ વેદાંતિ લોક જીવ ઇશ્વરનો અલેહ કથન કરે છે.

પ્રલય કાળમાં ઇશ્વરનો પરબ્રહ્મથી અલેહ થાય છે. અને મૃત્યુ કાળમાં પરબ્રહ્મથી જ્ઞાનીનો અલેહ થાય છે અને અજ્ઞાનીનો પરબ્રહ્મથી અલેહ થતોજ નથી. માટે

જન્મ મૃત્યુ પામે ને કળ લોગવે. માટે સોદો એવો કર
કે જન્મ મૃત્યુ ટળે.

“જે શિર દિતયાં, સાહેબં મિલંદા, તાં સસ્તા કર બાણ;
શિર લહું દિ તુંબડી, તે હર સુખાંદિ ખાણ.”

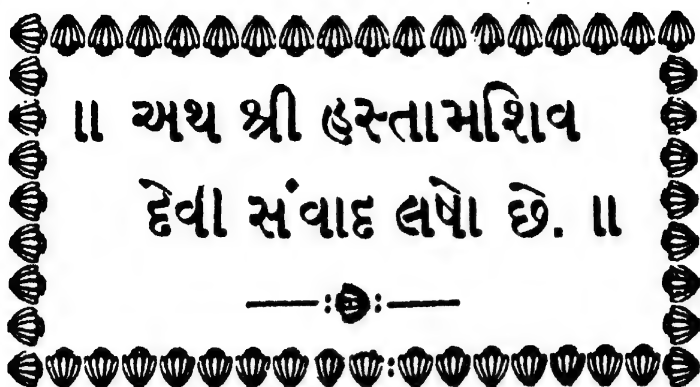
બને ત્યાં સુધી હાલતાં ચાલતાં પણ ઝંકારનો જપ
કરતા રહેવું. ગુરૂ આજ્ઞામાંજ ગુરૂ કૃપા સમાએલી છે.

અલમ્

સુખર્ષ. તા. ૨૬-૧૦-૨૪ બુધવાર

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

॥ अथ श्री हस्तामशिव

देवी संवाद लघो छे. ॥

॥ पूर्व छायेः ॥

आह गणेशने परलुभू, जे गरवो गुणु लंडार ॥

प्रथम पेसो समरीये, वरते जय जयकार ॥ १ ॥

अह तनया सरस्वती, लागुं तेने पाय ।

निरमल धुध भुज आपजे शेवक हरीगुणु गाय ॥२॥

श्री गुरुने नीयो नमी, मनभांहे धरी उलास ।

संत कृपाये गाछिये, शिव देवी संवाद ॥ ३ ॥

अविक्त स्वरूपने प्रलुभुं, जे निराकार परीअम ।

शब्दादिक वर्जित सदा, जे रहित आकार गुणुकर्मा॥४॥

अनीरवचन आनंद अज, अक्षर शिव स्वरूप ।

उत्पति स्थिति कारणे,

अवस्था आतम ओक स्वरूप ॥५॥

(૩૦)

સર્વ પેલો પ્રસિદ્ધ દેવ, અવીગમ્ય પુરાતન ઇશિ ।
ઉમા ઇશ્વરને અસ્તવે, જે જે શ્રી જુગદીશ ॥ ૬ ॥
ગિરિ શિખર કૈલાસમાં, બેઠા ઇશિ ગુરુદેવ ।
દેવી પુછે શિવ પ્રતે, બ્રહ્મજ્ઞાન કહો અસ્વમેવ ॥ ૭ ॥

॥ ચૌપાઈ ॥

ઉતપત સ્વામી શબ્દજ તણી,
કહો કહો એ કૈલાસ જ ધણી ।
બ્રહ્મજ્ઞાન મુજને કહો તેહ, ઉતપતી વર્જિત એહ ॥ ૮ ॥

॥ ઇશ્વરોવાચ ॥

દેવ સૃષ્ટી અવિકતમાં, લહે પામે શો અ ।
બ્રહ્મજ્ઞાન અવિકત તત્વ જેહ,
ઉતપત પ્રલે વર્જિત તેહ ॥ ૯ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥

દેવી કહે કહો મહાદેવ, ચૈદ વિધાનો નિશ્ચે ભેવ ।
મંત્ર જંત્ર પૂજ તપ ધ્યાન,
ધર્મ કર્મ લક્ષ કહો માન ॥ ૧૦ ॥

॥ શિવોવાચ ॥

દેવી ઐકાર આદે સર્વ દેવ, ચૈદ વિધા ત્યાંથી થઈ
અશ્વમેવ ।

ધર્મ કર્મ વિદ્યાથી હોય, મંત્ર જંત્ર પૂજ તપ ધ્યાન
સોચ ॥૧૧॥

સ્થૂલ વાણી તણી પ્રવૃત, જ્યાં લગે મન ન પામુ હોય
નવૃતિ ।

મન નિવૃત જોતાં જાય, દેવી ઉભે ભૃષ્ટ તે થાય ॥૧૨॥
ચાર વેદ પડાંગસુ જોડ, ધર્મ શાસ્ત્ર પુરાણ ત્યાં તેડ ।
મીમંસા સાત્વીકી સામૃથ, ચૈદ વિદ્યા દેવી એ સતા૧૩।
વિદ્યા સકલ ત્યાં લગે જણુ, જાં લગે જ્ઞાનનો હે નિર્વાણુ
બ્રહ્મજ્ઞાન તણો ગયો પાર, વિદ્યા તારે થઈ નિસ્તાર ॥૧૪॥
જેમ નાની નદી સાચર વિષે ભલી, તે જલ નાવે પાછૂ ફરી
તેમ બ્રહ્મજ્ઞાને સ્થિતી પામે જદા,

કર્મ માંહે રનંન હોયે તદા ॥૧૫॥

વિદ્યા વિદ્યા શાસ્ત્ર પુરાણ, વિદ્યા ચૈદે કર્મ પ્રમાણ ।
શાં કરી વિદ્યા વિના સર્વે કર્મ, જેમ શદકુલ વધુ તણો
ગોચ્ય ધર્મ ॥૧૬॥

મર્મ ન લહે કો તે તણો, પ્રતિવૃત્તાનો ધર્મ છે ઘણો ।
તે પતી તણી શંકા કરે, અનન્ય કાંઈ હૈયે ધરે ॥૧૭॥
તેમાં શાંકરી વિદ્યા હરિને ભજે,

અંન ચૈદ વિદ્યાના દેવ જજે ।

(૩૨)

શાંકરી વિદ્યા નિરગુણ નિઃકામ,

શેવે સદા તે આતમરામ ॥૧૮॥

વેદ પુરાણ પોક્ષજ વેદે, શાંકરી રામ દેખાડે રૂદે ।

વિદ્યા વિદ્યા તીર્થ વૃત કહે,

શાંકરી ઘટઉનમની રહે ॥૧૯॥

દેહમાં વિદ્યા દેહમાં દેવ, દેહમાં તીર્થ છે અશ્વમેવ ।

ગુરુ વિના વાણી ન લહે કોએ,

કોટિ ઉપાય કરી જોજો એ ॥૨૦॥

સદગુરુ શબ્દે ભાંગે ભ્રાંત, વિદ્યા શાંકરી એ મને સાંત

નરને અધ્યાતમ ઉપદેશ એહ,

વિદ્યા શાંકરી ધરવી તેહ ॥૨૧॥

મોક્ષ સુખ આપે અસ્વમેવ, એવુ બોલા શ્રી મહાદેવ ।

જપ તપ વેદે જે કહાં, શાંકરી એ સર્વે પુરાણ થયાં ॥૨૨

કાષ્ટ મધ્યે હુતાશન જેમ, દેહીમાં દેવ રહ્યા છે તેમ ।

જેમ તિલમાં તેલ પુષ્પમાં વાસ, તેમ આત્મા ઘટ ઘટ

એક પ્રકાશ ॥૨૩॥

ધક્ષિ ગુડ દુઝ્યમાં જેમ આંહે, તેમ બ્રહ્મ આલીતર વાહે

ઉપાય કરતાં એ પેષીયે, તેમ આત્મા અનુભવ એ

લેખીયે ॥૨૪॥

(૩૩)

આત્મા અવિછંન ને પુન પાપ,

કૂટીસ્થ શાક્ષી આપે આપ ।

ઇદ્રિ ગુણ અંતઃકર્ણ ગણે, આત્મારામ તે તારે મલો ॥૨૫॥

આત્મા તત્વ જાણુ વા મર્મ, મુદ્રા કહુ દેવી નિઃકર્મ ।

મહા મુદ્રા દેવી જોણે સિદ્ધી,

આત્મા તત્વ તે પામે સહી ॥૨૬॥

॥ પૂર્વ છાયો ॥

મુદ્રા સકલમાં મોક્ષ છે, નામ પેચરી જેહ ।

અખંડ અક્રમ અનામય નિરાલંબ છે તેહ ॥૨૭॥

મુદ્રા પેચરી અનુભવે, તો મન પામે શાંત ।

દેવી એ તત્વ ગ્રહો, કહે શિવ સિદ્ધાંત ॥ ૨૮ ॥

॥ ચોપાઈ ॥

શાસિગરામ સિદ્ધાંત ત્યાં એહ,

પાંચે ઇદ્રી વિષે અર્થિત જેહ ।

ચૈતન દેવની પૂજ કરો, શબ્દાદિક કુશ્મ તે ધરો ॥૨૯॥

પ્રકૃતિ ચંદન ચરચે જેહ, દેવી દક્ષ દેવતા તેહ ।

અમ્નદેવીની પૂજ આધ,

કહે શિવ અવર સર્વ ઉપાધ ॥૩૦॥

(૩૪)

વૃત સકલમાં મોક્ષ વૃત જેહ,

અહ્યયર્થ તહાં ભણીયે તેહ ।

અહં મમત્વ રહિત મન ઠામ,

અહ્યયર્થ ત્યાં તેનું નામ ॥૩૧॥

ધ્યાન સકલમાં નીરમલ ધ્યાન, ભેદ રહિત તે અહ્યજ્ઞાન

જ્ઞાન ધ્યાન માંહે જે ભલો, હુતુ તેના અંતરદલો ॥૩૨॥

પરિઅહ્ય તણું એવું નામ, સમતારહે ઇષ્ટ મન ઠામ ।

સકલ નિરંતર આત્મા જો એ,

પર્મ પ્રણામ કરે શિવ શોએ ॥૩૩॥

દેવ દેહીમાં તીર્થ જેહ, નિશ્ચે કરી કહું તુજ તેહ ।

ગંગા જમુના ને સરસ્વતી,

તેમાં કલોલ કરે મહા જતી ॥૩૪॥

તીર્થરાજ ત્રવેણી પ્રાગ, મોક્ષાર્થી કરતા અહ્ય જગ ।

ત્રવેણી માંહે કરે સ્નાન,

ટલે પાપને લહે મુક્તિ નિદાન ॥૩૫॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥

વસતું વચન કહે ભગવતી, કાણુ જમુનાને સરસ્વતી

દેહી માં તીર્થ કહાં તમે દેવ,

તેનો મુજને કહીયે ભેવ ॥૩૬॥

(૩૫)

॥ શ્રી શિવોવાચ ॥

કહે શિવ દેવી સાંભલ એહ,

ગંગા જમુના સરસ્વતી જેહ ।

ઈંડા ભગવતી ગંગા જાણુ,

વામ નાસિકા તે પ્રમાણુ ॥૩૭॥

પીંગલા જમુના નિશ્ચે જેહ,

દક્ષણા નાસિકા ભણિયે તેહ ।

મધ્ય સુષમણા સુદ્ધ સરસ્વતી ।

ગુપ્ત તીર્થ કહીયે ભગવતી ॥૩૮॥

બ્રહ્મા રૂદ્ર પરેશ્વર જાયે, સુષમણા માંહે સર્વે સમાયે ।

દેવી તે પુષ્પ ત્યાં જેહ, એનો ઉતર આપો એહ ॥૩૯॥

દેવી પૂજા વૃત્ત ધ્યાન, પર્ણવ તીરથ કરે ઠામ ।

વિદ્યા માંહે મુદ્રા કહું રામ,

હવે તેનું રૂપ કહું નિરધાર ॥૪૦॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥

॥ પૂર્વ છાયોઃ ॥

ઉમયા પુછે ધર્શને, સ્વામી મુજને કહે તેહ ।

મુદ્રા પેચરી તણો વિચાર સ્વરૂપજથાર્થ જેહ ॥૪૧॥

(૩૬)

વિદ્યામાં મોક્ષ શાંકરી, પ્રભુ તેહેનુ કહો મુજ્યરૂપ ।

અધ્યાતમ ઇશ્વર કહો, માહેશ્વર મહીભૂપ ॥૪૨॥

॥ શ્રી શિવોવાચ ॥ ચૌપાઈ ॥

કહે શિવ દેવી સાંભળ એહ, પેચરી મુદ્રા કહું તુજ તેહ
સ્વરૂપ જથારથ જાણો જેહ, મુદ્રા પેચરી કહીયે તેહ ૪૩
વીના વિલોકન મન સ્થિર હોય,

મુદ્રા પેચરી કહીયે સોય ।

જરે મન પેચરીયે મલે તારે

સ્થૂલ સૂક્ષ્મમદ્વિતા ટલે ॥૪૪॥

મન મન મોહી રહેસ માય, પેચરી લક્ષણ શિવ તે ગાય
ધ્યાવણ વલગણ પરશન ન હોય,

મુદ્રા પેચરી કહીયે સોય ॥૪૫॥

વણુરોધે દેવી સ્થિર વાય, તે મુદ્રા પેચરી શંકર ગાય
ઈતિપત્ય જ્યારે ન વ્યધાય,

તારે વણુરાધે સ્થિર થાય ॥૪૬॥

મન ઉનમનીરહે સમાય, વાય સકલતારે સ્થિર વાય

જરે મન પેચરીયે રહે,

ગગન પવન સ્થિર શંકર કહે ॥૪૭॥

વીના વિલોકન દ્રષ્ટિ સ્થિર રહે,
તે મુદ્રા પેચરી શંકર કહે ।

ચિતની ચંચલતા જો જાય,
તારે દ્રષ્ટિએ જો સ્થિર થાય ॥૪૮॥

એ અનુભવ કરતાં લહે મર્મ, વસ્તુ પરચે ભાંજે ભર્મ
પેચરીનું સ્વરૂપ લહે, મન પવન દ્રષ્ટિતો સ્થિર રહે ॥૪૯॥
શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ને ગંધ,

કાલ ન વ્યાપે પેચરી મધ્ય ।

જરે ગુરુ કહે ગુરુ ભાગ, તારે લહે પેચરીનો ભાગ ॥૫૦॥
વિના પેચરી સંશય નવ ટલે, વિના પેચરી રામ નવ મલે
વિના પેચરી સત્ય નવ્ય હોય,

વિના પેચરી પરપંચ જોય ॥૫૧॥

વિના પેચરી સિંઝ નવ્ય ગલે,

વિના પેચરી વિષેમાં ભલે ।

વિના પેચરી વસ્તુ નવ્ય થાય,

વિના પેચરી આવે જાણ ॥૫૨॥

અચલ મુદ્રા ધરે કહી, તે પારવતીએ પ્રેમે ગ્રહી ।

એ મહા મુદ્રા ધરે જે કાય, તે તેહુને હુતે સોય ॥૫૩॥

શાંકરી વિધાનો સુખ મર્મ, કહે શિવ નિશ્ચયે નિઃકર્મ

(૩૮)

આત્મ સુભાવે વર્તે જેહ, વિદ્યા શાંકરી કહીયે તેહાપજા ॥
અહં મમત્વ સુભાસુભ નહી, રાગ દ્વેષ ન પાંખે કહી
સમાન દૃષ્ટિ જે આત્મા જોયે,

તે વિદ્યા શાંકરી કહે શિવ સોયે ॥૫૫॥
મૃતગની પેરે સ્થિર થૈ રહે, સુષદુષ હાથુ સર્વે સહે ।
સંકલ્પ વિકલ્પ ન હર્ષ ન શોક,

શાંકરી સંગે તે જાએ લોક ॥૫૬॥
સ્વપ્ન રહિત નિદ્રા સુષસાર, ।

કહે શિવ શાંકરી એણે આકાર ।
સ્વસ્વરૂપ નિજમા રમે,

સર્વ ઉપાધ શાંકરી એ સમે ॥૫૭॥
આકાશ માર્ગે જે પંધીરહે,
દેશવિદેશ તેતો નવ લહે ।

શાંકરી વિદ્યા એવી જાણુ,
ઉપાધિ રહિત વૃદ્ધિને હાણુ ॥૫૮॥

સ્તુતિ નિંદા પક્ષપાત નવકરે,
સાક્ષીવંત શાંકરી વીચરે

આશ્રમ દર્શ વર્ણને વેશ,
લિંગ રહિત શાંકરીનો ભેષ ॥૫૯॥

(૩૬)

શાંકરી વિદ્યા સદાય સંગ,

કોરમની પેરે ગોપવે અંગ

ગુણ રહિત વિદ્યા શાંકરી

એ મહાવિદ્યા મહાદેવ ધરી ॥૬૦॥

કામ ક્રોધ રહિત અહંકાર, લોભ મોહ વિષે નહિ આકાર
માયા મદ મચ્છર અભિમાન

ગુણાતીત શાંકરી અભિધાન ॥૬૧॥

શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, શાંકરી તેને કરે બંધ ।

સેજે આવે સે જે જાઅ, શાંકરી લક્ષણુ શિવતે ગાય ॥૬૨॥

શત્રુ મીત્રુ નહી જેને, શાંકરી સ્પર્શ કરે નહી તેને ।

નીદ્રા સ્વપ્ન જાગ્રત નહી જેહને,

શિવ શાંકરી કહીયે તેહને ॥ ૬૩ ॥

શાંકરી શમરસ સમતા સ્વભાવ, ભવસાગર તરવા દઢનાવ
એણે નાવે બેસે જે કોઈ,

અભય પરમ પદ પામે સોઈ ॥ ૬૪ ॥

અધ્યાતમ વિદ્યા મહા કહી, કહે શિવ તેમાં સંદેહ નહી ।

ભક્તિ જોગ મુક્ત જ્ઞાન વૈરાગ,

કહે શિવ શાંકરી તે ગુરૂ ભાગ ॥૬૫॥

નિર્વાણી વાણી હર ઓચરે, પ્રણામ કરી વેદ સ્તુતિ કરે ।

(.૪૦)

જે શિવ જે શિવ જે જુગદીશ,
શાંકરી પેચરી સુણી તે ઇશી ॥૬૬॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચઃ પૂર્વ છાયોઃ ॥

દેવી અસ્તવે માહાદેવને, પ્રભુ જગનાથ જુગદીશ ।
મૃત્યુ જય મુજને કહો, દર્શન કોણુ ઇશી ॥૬૭॥
દરશન કહી કહો જુજવાં, દેવાધિદેવ મહાદેવ ।
લક્ષણુ ધર્મ કર્મના કહો, સ્વામી મુજને ભેવ ॥૬૮॥

॥ શ્રી શિવોવાચ યોપાધ ॥

કહે શિવ કહ્યાણી સુણુ એહ, તે દરસન કહુ પુછીતમે જેહ
ત્રિદંડી વેદ વાદી સદા શિષાબંધ જટાધારી તદા ॥૬૯॥
મંત્ર ધોર ઉપાસીજ જેહ, પટ દરસન દેવી સુણુ એહ
આપણુ આપમત આચરે અન્યો અન્ય સંપ્રદા કરે ॥૭૦॥
શવિ શાપ્ય મીમાંસા કહે જેહ,

જૈન બોધ આચરવા પટ એહ ॥

સાંખ્ય પ્રકૃતિ પુરૂષને કહે, બોધ શૂન્ય પ્રમાણી રહે ७૧
જૈન જીવનીસ્થિતી કરે, સર્વ નાસ્તિક ચાર વાક્ય ઉચરે
શિવ સદા વેદાંતજ વદે, મીમાંસાનીહ કર્મનુરદે ॥૭૨॥
પટના પટપટ તે નબ્ય ટલે, વચન એકકેનુ નવ મલે ।
અન્યો અન્ય કરે વીરોધ,

(૪૧)

કહે શિવ વિના તત્ત્વ મહા બોધ ॥ ૭૩ ॥
વસ્તુ વિચારે છે સહુ સમુ, મિથ્યા બોધ વચને વક્ત્રુ
બહુ વચનેજે વક્ત્રુગી રહો, દેવી તેનો સંશયનવ ગયો ૭૪

વિષયાસક્ત સ્ત્રી આસક્ત જે હોય

અધોમુખ નર્ક પડે તે સોય ।

વિશ્વ સર્વ વિષયમાં રમે,

શાસ્ત્ર ભણતાં પંડિત ભમે ॥ ૭૫ ॥

શીઘ્ર થૈ કવિ જતનજ કરે, શાસ્ત્ર પ્રાંતિ પંડિત પર હરે

યથાર્થ તત્ત્વ ગ્રહો સાર,

કહે શિવ તેણે હોયે ભવપાર ॥ ૭૬ ॥

અક્ષજ્ઞાન ગુપ્ત છે જેહ, સાંભળ દેવી કહું તુજને તેહ ।

જ્ઞાન પ્રસંગે ભાવે કરી, મોક્ષ સુખ તે પામે ખરી ॥ ૭૭ ॥

જેમ ઉભરીમાં ખીજ જાયે બળી,

તેમ કર્મ શુભાશુભ જ્ઞાને વળી,

મુદ્રા ખેચરીનું જ્યાં જ્ઞાન

દ્વિજ સુપંચપદ પામે નિદાન ॥ ૭૮ ॥

નિરાસંખ મુદ્રા ખેચરી, તેમાં મન રાખો સ્થિર કરી ।

જીવનમુક્તા કહીયે તેહ,

(૪૨)

ખેચરીયે અનુસરીયા જેહ ॥૭૯॥

તે મરણ પહેલો જાએ કરી, મુદ્રા ખેચરી જેણે ધરી ।
કહે શિવ દેવિ સાંભળો જેહ,

જીવન મુક્તા કહીયે તેહ ॥૮૦॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચઃ પૂર્વ છાયોઃ ॥

દેવી સ્તવે મહાદેવને જય જય શ્રીજગદીશ !

જીવનમુક્તા પદ પામવા, લક્ષણ કહો મુજ ઈશ ॥૮૧॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

કહે શિવ દેવિ ! સાંભળો સાર,

જીવનમુક્તના લક્ષણ નિરધાર ।

એક ચિત્તપક્ષને આસરે નહી,

જીવનમુક્ત તે જાણે સહી, ॥૮૨॥

અહં મમત્વ ગ્રંથી જેની ગળી,

વિષય વાસના અવિધા ટળી ।

જ્યેષ્ઠ તણી પેરે અવિગ્રહે જેહ,

જીવનમુક્ત જાણીયે તેહ ॥ ૮૩ ॥

રાગ દ્વેષ રહિત અભિમાન,

(૪૩)

સકલ ભૂત વિષે દષ્ટિ સમાન ।

સાક્ષીવંત થકો જે રહે,

જીવનમુક્ત શિવ તેને કહે ॥૮૪॥

કામ ક્રોધ મદ મચ્છર મોહ,

નિન્દા અંશ અહિંસા ષોહ ।

સંકલ્પ વિકલ્પ હર્ષ ને શોક,

પામે નહિ કહિયે રાગ ને કોપ ॥ ૮૫ ॥

શત્રુમિત્ર લઘુદીર્ઘસમાન,

સદા નિરન્તર આત્મધ્યાન ।

કપટ રહિત નિર્મલ મન જેહ,

જીવનમુક્ત જોગે સ્વર તેહ ॥ ૮૬ ॥

સ્રી તણો સંગ નવ કરે,

જીવનમુક્ત એક કી કરે ।

મન કર્મ વચન જેનું શુદ્ધ હોય,

જીવનમુક્ત કહીયે સોધ ॥ ૮૭ ॥

જીવન મુક્ત કહીજે જેને,

દ્વિત ભાવના હોય તેને ।

દેહાદિક વિષે ન પામે મોહ,

(૪૪)

જીવનમુક્ત કહીયે સોય ॥ ૮૮ ॥

ક્યારે મુક્તતણી પાસે રહે,

ક્યારે કૃષ્ણ કથા તે કહે ।

ક્યારે કહે ગાઢો જ્ઞાન,

જીવનમુક્તા રહિત અભિધ્યાન ॥ ૮૯ ॥

જીવનમુક્તસંતોષી હોય,

અર્થપ્રતિગ્રહ કરે તે સોય ।

શાક સાત્ત્વિદાન સમાન,

જીવનમુક્તા એહજ જ્ઞાન ॥ ૯૦ ॥

પટકુલ દીવ્ય અર્જુવસ જેહ,

જીવનમુક્ત સામાન્ય તેહ ।

લોક કાંચન ચિંતામણિ કાચ,

જીવનમુક્તને તુલ્ય મનવચકાચ ॥ ૯૧ ॥

ગામ અર્જુવ ભોમસેહજ જેહ,

રાજ રંક શત્રુ મિત્ર સર્વે દેહ ।

જીવનમુક્તને મન સર્વે મર્મ,

સ્વપ્નાંતર નય ભાસે નર્મ ॥ ૯૨ ॥

(૪૫)

આદ્ય મરણ કલ્યાંતજ હોય,
તો એ જીવનમુક્ત ન પામે મોહ ।
જીવનમુક્ત નિભય નિઃસંગ,
માયા સ્પર્શ કરે નહિ અંગ ॥ ૯૩ ॥
જીવનમુક્ત કર્મ એ કરે,
જે રક્તિક મણિ નાના રંગ ધરે ।
અભ્યંતર ભેદે નહિ કોય,
જીવનમુક્ત કરે શિવ સોય ॥ ૯૪ ॥
ગંગાતીરે યદિ લહે મણિ,
તોહે જીવનમુક્ત લહે હરિશર્ણુ
જીવનમુક્ત સેહેજમાં રહે,
ગુણદોષ કેનો નવ ગ્રહે ॥ ૯૫ ॥
ગર્ભધ્યાન નિરંતર ધરે,
સેહેજ શૂન્યમાંહે વિસ્તરે ।
પરમ જ્યોતિમાં રહે સમાય,
જીવનમુક્ત શંકર તે ગાય ॥ ૯૬ ॥
જિતેન્દ્રિયસ્થ ખાય આસન,
અનહદ નાદ રાખે મન ।

(૪૬)

અહંભાવ અંતરથી ખોએ,
ચૈતન્ય ભાવ ચરાચર જોરે ॥ ૯૭ ॥

અજપાજપ જપે જે કોઈ,
જીવનમુક્ત કહીયે તે સોય ।
સોહં સનાંતન જાણે જેહ,
જીવનમુક્ત કહે શિવ તેહ ॥ ૯૮ ॥

જીવનમુક્તના લક્ષણ સુણાં,
સંક્ષેપે શિવે તે ભણા ।
વળી અધિક શું કહું તુજને,
જીવનમુક્ત વલ્લભ તુજને ॥ ૯૯ ॥

જીવનમુક્તના પૂંજું પાસ,
દેવી પ્રત્યે શંકર એમ ગાય ।
જીવનમુક્તની કથા એ કહી
મુદ્રા ખેચરી જોણે ગ્રહી ॥ ૧૦૦ ॥

જીવનમુક્તને મેં ખાતે કરી,
પુછી પછી મુદ્રા ખેચરી ।
દેવીનું મનાવું મન,
જે પુછા જીવનમુક્તનાં ચેન ॥ ૧૦૧ ॥

(૪૭)

દેવીને મન ઉંસટ ધણો,
પૂજે પતિ કૈલાસજ તણો ।
સ્વામી તમે મુજ કરી સનાથ,
કર જોડી જે પુછૂ વાત ॥ ૧૦૨ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયોઃ ॥

દેવી પુછે ઇશને, કહો કૃપા કરી મહાદેવ ।
પંડ બ્રહ્માંડ પંચ તત્ત્વનો,
ઉત્પત્તિ પ્રતપ સ્વયમેવ ॥ ૧૦૩ ॥

જે જાણે સંશય ટળે,
હું તુ બ્રમ પતાય ।
લક્ષણ કરો પંચ તત્ત્વનાં,
વળી વળી લાગું પાય ॥ ૧૦૪ ॥

॥ ચોષાઢ ॥

દેવી પુછે કહો મહાદેવ,
આત્મતત્ત્વબ્રહ્માંડનો ભેદ ।
પંચગુણ લક્ષણ જેહ,
મુજને કહો વિસ્તારી તેહ ॥ ૧૦૫ ॥

(૪૮)

જે જેમ હોય તે કહો,
સંશય શંકા તે મારી દહો ।
તમે સમર્થ છો શ્રી જગદીશ,
કહો પંચતત્ત્વ લક્ષણ પંચવીર ॥ ૧૦૬ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥

દેવીપ્રત્યે બોલ્યા ઇશ,
પ્રથમ લક્ષણ તે પચીશ ।
અસ્થિ માંસ ત્વચા ને રોમ,
પંચ લક્ષણ કહીએ ભોમ ॥ ૧૦૭ ॥

દેહીમાં દેવી પૃથ્વી તો એહ,
વૃક્ષ ક્ષીણ પામે ત્યાં તેહ ।
બ્રહ્મજ્ઞાની એ એવું ત્યાં કહ્યું,
તે શિવ મુખથી દેવીયે ત્યાં ગ્રહ્યું ॥ ૧૦૮ ॥

શુક શોણિત મજ્જા પ્રસ્વેદને લાલ,
એજ લક્ષણ પંચવિશાળ ।

દેહીમાં દેવી અર્પતાં એહ,
આગમપાર કહિયે તેહ ॥ ૧૦૯ ॥

તે માટે બ્રહ્મજ્ઞાની તત્ત્વ કહે,

(૪૯)

અહંભાવ તે નિશ્ચયે દહે ।
દેહ તણી જે સ્થિતિ પ્રિછાય,
સંશય શંકા તે નિશ્ચય જય ॥ ૧૧૦ ॥
કામ ક્રોધ ક્ષુધા વૃષાઠાંત,
તેજ લક્ષણ પંચ એટલે બ્રાંત ।
દેહીમાં દેવી તેજ ત્યાં હોય,
બ્રહ્મજ્ઞાનીયે કહ્યું છે સોય ॥ ૧૧૧ ॥
સુણો દેવી લક્ષણ કહું વાય,
દ્રાવણ વન્નગણ પ્રસરણ થાય ।
રોધન કંપન થાય જેહ,
દેહીમાં દેવી વાયુ ત્યાં એહ ॥ ૧૧૨ ॥
બ્રહ્મજ્ઞાની તત્ત્વ તે કહે,
કહે શિવ દેવી રાખે હૃદયે તેહ ।
દેહ જાણે સંશય તત્ત્વણુ ટળે,
અહંકાર તે બ્રહ્મમાંહે ભળે ॥ ૧૧૩ ॥
આલસ્ય નિદ્રા અચેત પૈસ્વનં જેહ,
લોભ લક્ષણ પંચનભ એહ ।

[૫૦]

દેહીમાં દેવીસમ જે એહ,
કહે શિવ તે ના ટળે સંદેહ ॥ ૧૧૪ ॥

અહંકાર ટાળવા કાળ,
તત્ત્વજ્ઞક્ષણ કહ્યાં મહારાજ ।

હવે કહુ દેવી સુણ સાર,
ઉત્પત્તિ પ્રજ્ઞય તત્ત્વ નિરધાર ॥ ૧૧૫ ॥

દૈવિ વક્ત્રથી ઉત્પન્ન આકાશ,
આકાશેથી વાયુપ્રકાશ ।

વાયુતેજે વેગે ઉપાય,
તોયતેજથી પ્રગટ થાય ॥ ૧૧૬ ॥

તોયસ થકી પૃથ્વી થઈ,
પૃથ્વી તાં આવિષં નરઈ ॥

તોયતેજ માંહેલીન, તેજ વાયુમાં થાય ક્ષીણ ॥ ૧૧૭ ॥

વાયુ આકાશમાં સમાય,
આકાશ તે વક્ત્રમાં જાય ।

જેમ જેમ ઉપજે તેમ તેમ શમે,
દેવી તત્ત્વ તત્ત્વ સુ રમે ॥ ૧૧૮ ॥

[૫૧]

પંચતત્ત્વ તણી સૃષ્ટિ જેહ,

ઉંપજે ભાગે વર્તે તેહ ।

પંચભૂત પ્રગટ આકાશ,

ચેતન ગુપ્ત આવે અવિનાશ ॥ ૧૧૯ ॥

પંચ તત્ત્વ તણી સૃષ્ટિ જેહ,

ઉંપજે ભાવે વર્તે જેહ ।

પંચભૂત થકી પાસે જેહ.

ચિદાનંદ પૂરણુ બ્રહ્મ તેહ ॥ ૧૨૦ ॥

કહે શિવ તેને કરૂં પ્રણામ,

જે પરાત્પરે પરમાત્મારામ !

ગગન પવન તેજ પૃથ્વી તોય,

ચંદ્ર સૂર્ય દેવ આત્મા સોય ॥ ૧૨૧ ॥

સૃષ્ટીનાં કારણુ અષ્ટ એહ,

પંડ બ્રહ્માંડ દ્વારે તેહ ।

શબ્દસ્પર્શ રૂપરસ ને ગંધ,

તેને મનસુ સદા સંબંધ ॥ ૧૨૨ ॥

એ મનસુ ઉંપજે મનસુ રમે,

(૫૨)

દેવી મન હૃદયમાં સમે ।
બ્રહ્માંડ કેરું લક્ષણુ છે એમ,
દેવી માન પડે છે તેમ ॥ ૧૨૩ ॥

પંડ બ્રહ્માંડ જે આકાર,
ચેતન મન દેવી નિરાકાર ।
નિરાકાર વિષયારત જેહ,
કહે શિવમાર્ગ મન છે તેહ ॥ ૧૨૪ ॥

મારા મનસુ જે મન મળે,
તો સંસારસંકટ બંધન ટળે ।
કવિ પંડિત સહુકો સાંભળે,
શીઘ્ર થઈ શિવને મળે ॥ ૧૨૫ ॥

રૂપનામ યથાર્થ જેહ, અસ્થિર રૂપ પસતી તેહ ॥
નિશ્ચય પ્રયત્ન કરી તજે,
રમતારામ નિરંતર ભજે ॥ ૧૨૬ ॥

સકલ શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત એહ,
મનશુદ્ધે હરિ ભજવા તેહ ।

પરમાત્મા અંતર આત્મા,

(૫૩)

દેવી તું ઓલખ આત્મા ॥ ૧૨૭ ॥
કરે શિવ શોધી લેતું તેહ,
જે જાણે સર્વટણે સંદેહ ।

॥ શ્રી દેવો ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયોઃ ॥

દેવી સ્તવે મહાદેવને,
જય આધનાથ ગુરુ દેવ ।
નિશ્ચય કરી મુજને કહો,
જે વિધાતા તણો જે ભેદ ॥ ૧૨૮ ॥

કહો શિવ તે કોણુ આત્મા,
કોણુ પરમાત્મા રામ ।

કોણુ તે અંતર આત્મા,
કૃપા કરો મુજ સ્વામી ॥ ૧૨૯ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

ઉમયા પ્રત્યે ઇશ્વર વદે,
બ્રહ્મજ્ઞાન તે રાખો હૃદે ।

મહાપાતિક ટળે બહુ કર્મ,

(૫૪)

સાંભળી ધાતુ તણો એ મર્મ ॥ ૧૩૦ ॥
શુક શોણિત અસ્થિ માંસને ભેદ,
ત્વચા રોમ નાડીના ભેદ ।
મજ્જા રસ તો જાણો સહી,
દશ ધાતુ એ મહાદેવે કહી ॥ ૧૩૧ ॥
ધાતુ મળી પિંડ ઉપજ્યો જેહ,
દૈવિ આત્મા કહીયે તેહ ।
અંતર આત્મા તે મન જાણુ,
પરમાત્મા તે, શૂન્ય પ્રમાણુ ॥ ૧૩૨ ॥
શૂન્યથી મન તે પ્રગટ જાણુ,
દેવી મન તે શૂન્ય સમાય ।
મનથી આત્મા ઉપજે દેહ,
મનમાંહી લય પામે તેહ ॥ ૧૩૩ ॥
દેવી પુછે કહો મહાદેવ,
શૂન્ય મન પંચાત્મક ભેદ ।
પ્રત્યક્ષ પ્રભુ કહો રૂપ,
જય જય કૈલાસ જ ભૂપ ॥ ૧૩૪ ॥

(૫૫)

અહં આત્મા મિથ્યા દેવી દેહ,
આત્મા આત્મા હંસ મન તેહ ।

પરમાત્મા શૂન્ય અનહદ ધુન્ય,
ત્યાં તયલી પરહામહામુન્ય ॥ ૧૩૫ ॥

॥ શ્રી દેવો ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયોઃ ॥

ઉત્પત્તિ પ્રત્ય ગર્ભ તણી,
કહે કૃપા કરી મહાદેવ ।

અહજ્ઞાન પ્રકાશીયે,
અહજ્ઞાન સ્વયમેવ ॥ ૧૩૬ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

કહે શિવ દેવી સાંભળ સત્ય,
ગર્ભ તણી તે કહુ ઉત્પત્તિ ।

સ્કંતધાતુ તે માતા તણું,
શુક્રધાતુ તે પિતા તણું ॥ ૧૩૭ ॥

શૂન્યધાતુ પ્રભાવે કરી,
ગર્ભ ધ્યાન દેવી દેહ ધરી ।

(૫૬)

રક્ત રેતઃતણે જ દેહ,

શૂન્યધાતુ તો ચેતન એહ ॥ ૧૩૮ ॥

ચેતન અવિનાશી હંસ જાણુ,

રક્ત રેતસ્ અસ્થિર પ્રમાણુ ।

શૂન્ય ધાતે બાધો ધસો પિંડ,

કરે શિવદેવી તથા બ્રહ્માંડ ॥ ૧૩૯ ॥

દેવીને આ શંકા ધણી,

પ્રણામ્યા પતિ કૈલાસજધણી !

સ્વામિ મને આશંકા એહ,

અણુસંગ ન્યાયે ઉપજ્યો દેહ ॥ ૧૪૦ ॥

તો વેદ માને કાં ભાંજે પિંડ,

શૂન્યધાતુ તો કહીં અખંડ ।

કહે શિવદેવી સાંભળ સાર,

એ તત્વાર્થ કહુ નિરધાર ॥ ૧૪૧ ॥

ગર્ભાધાનને કહે જોહ,

દેવી નાસત પામે તેહ ।

ગર્ભાધાનને જાણે જ કોય,

(૫૭)

દેવી તેને મૃત્યુ ન હોય ॥ ૧૪૨ ॥
॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વછાયોઃ ॥

દેવી પૂછે ઇશને,
સ્વામી વળી વળી નામું શીર્ષ ।

ગર્ભાધાન પ્રકાશીયે,
ધન ધન શ્રી જગદીશ ॥ ૧૪૩ ॥

શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાદ ॥

કહે શિવદેવી સાંભળ તેહ,
શુભક્યાન પુછ્યું તમે જેહ ।

સ્વપ્ન રહિત નિદ્રા સુખસાર,
ગર્ભાધાન એણે આકાર ॥ ૧૪૪ ॥

ચિંતામાં જેનું મન હોય,
ગર્ભાધાન કહે શિવ સોય ।

જગૃત સૃષ્ટિ કહિયે તેહ,
ગર્ભાધાન ઉચિત ધરે જેહ ॥ ૧૪૫ ॥

દેવી અવસ્થા નહિ જહેને,

(૫૮)

ગર્ભાધાન કહીયે તેહને ।

સદા નિરન્તર સરખો જોહ,

કહે શિવ નાશ ન પામે તેહ ॥ ૧૪૬ ॥

અછતો જે અહં ઉપાધિ બહુ કરે,

દેવી તે તો ક્ષણ ક્ષણ મરે ।

બ્રહ્મજ્ઞાન કહે મહાદેવ,

મનસ્થિર કરી ટાળો અહમેવ ॥ ૧૪૭ ॥

દેવી મનવશ રાખે જોહ,

ગર્ભાધાન ગત પામે તેહ ।

મન ઇન્દ્રિય સ્થિર પામે જોહનું,

કહે શિવ સ્મરણ કરું હું તેહનું ॥ ૧૪૮ ॥

સુર અસુર પન્નગ સરવે દેવ,

ત્રિલોક જીતી તેણે ષેવ ।

કહે શિવ જોનું મન સ્થિર થાય,

સાંભળ તુજ કહું ઉંપાય ॥ ૧૪૯ ॥

મનવાણીની લહે ઉત્પત્તિ,

(૫૯)

તારે તે સ્થિર મન થાયે સત્ય ।
મન સ્થિર વિના સાધન કરે,
જેમ કાચે કુંભે નીરજ ભરે ॥ ૧૫૦ ॥
મન સ્થિર રાખો તો મહાધ્યાન,
અંતસાધન નહી એસમાન ॥ ૧૫૧ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પુરવ છાયોઃ ॥

વાણી મન ક્યાં ઉપજે,
તે કહો મહાદેવ ।
વાણી મન ક્યાં કમ સમો,
તે કારણ કહો સ્વયમેવ ॥ ૧૫૨ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઙ્ગ ॥

શિવભણે દેવી સુણ એહ,
રહે પરાપર પુછ્યું જેહ ।
કારણ સકલ ભૂતનું એહ,
અનિર્વચનીય કહીયે તેહ ॥ ૧૫૩ ॥
વક્ત્ર પ્રહ્લાનંદ અજ,

(૬૦)

સદા સદોતીત નિરવાણુ ।
નિરાલંબ સેહેજ શુન્યથી,
પ્રગટ હંસ પ્રાણુ ॥ ૧૫૪ ॥

દેવી પ્રાણુ વક્ર ઉત્પન્ન,
પ્રાણુ થકી પ્રગટીયું મન ।
મન વાણી નાના ઉપાય,
વાણી તે મન માંહે સમાય ॥ ૧૫૫ ॥

મન પ્રાણુમાં પામે લીન,
પ્રાણુ વક્રમાં ક્ષીણુ ।
આઘ અંત મધ્ય વક્ર એહ,
જેમ ભુક્ષણ ભાંડા મુદ્રા કનક અનેક ૧૫૬

રૂપિ અરૂપિ અવક્ર જાણુ,
કહે શિવ સઘળે વસ્તુ પ્રમાણુ,
બહાર જ્યારે ભીતર રમતા રામ,
ઠાલો નહિ આણુ માત્ર ઠામ ॥ ૧૫૭ ॥

હું તું ભ્રમ મુકો પરો,

[૬૧]

વસ્તુ વિચારી દેહમાં ધરો ।

એણે અનુભવે મન સ્થિર થાય,

દેવી પ્રત્યે શંકર એમ ગાય ॥ ૧૫૮ ॥

જ્યારે રવિ શશિ ઘેર જાય,

પવન ગગન ત્યારે સમાય ।

મન ઉત્પતિ તણું ધરતું જોએ,

આત્મ દરશન તારે હોયે ॥ ૧૫૯ ॥

વિદ્યા તીર્થ શાસ્ત્ર ભણે વેદ,

તો અનદ્યોત મનથી ખેદ ।

આત્માલાભે મન સ્થિર થાય,

દેવી અન્ય નથી ઉપાય ॥ ૧૬૦ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયોઃ ॥

દેવી સ્તવે મહાદેવને,

કહો પ્રભુ દેહ વિચાર ।

આત્મ તત્ત્વને જાણવા,

પ્રશ્ન પ્રશ્ન તમે સાર ॥ ૧૬૧ ॥

(૬૨)

કોણ સ્થાનક શશિ વસે,

કોણ સ્થાનક રવિ વાસ ।

કોણ સ્થાનક વાયુ વહે

કોણ સ્થાને આકાશ ॥ ૧૬૨ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

દેવી પ્રત્યે કહે મહાદેવ,

સાંભળ દેહ તણે કહું ભેદ ।

જે જાણે ભાંગે ભવ ભ્રાંતિ,

ટળે ઉપાધિ પામે મન શાન્તિ ॥ ૧૬૩ ॥

તાલુ મૂલે દેવી શશિ રહે,

અમૃત ધારા ત્યાં ઉલ્લસે ।

સકલ ભૂતને પોષે શશિ,

સોલે કલા સંપૂર્ણ વસી ॥ ૧૬૪ ॥

નાભિ મુલે દિવાકર જાણુ,

વહ્નિ રૂપ પ્રગટ પ્રમાણુ ।

દ્વાદશકલા સંપૂર્ણ જેહ,

(૬૩)

સકલ ભૂતને શોષે તેહ ॥ ૧૬૫ ॥

શશી અગ્રે દેવી નભ સદા,
સૂરજ અગ્રે વાયુ તદા ।

ચિત અગ્રે દેવી વર્તે વાય,
નભ અગ્રે મારત સમાય ॥ ૧૬૬ ॥

મહા ગોપ્ય કહું સર્વ એહ,
પામીને ગુરવાક્ય તેહ ।

તત્ત્વ જાણુવા કહો મહાદેવ,
ગુરુસેવા ક્રીને સ્વયમેવ ॥ ૧૬૭ ॥

ગુરુ, વીના દેવી ગતિ નથી,
સિદ્ધાંત વાણી શંકરે કથી ।

ગુરુસેવે લહે ગુરુભાગ,
તારે મન રહે મૃગગે ભાગ ॥ ૧૬૮ ॥

શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયો ॥

મહા પુરુષ મુજને કહો,
જે જે લક્ષ્મી ગુરુ ધરા ।

(૬૪)

પરમ તત્ત્વ તે જાણવા,
પ્રણમુ શ્રી જગદીશ ॥ ૧૬૯ ॥

સ્વામી શક્તિ ક્યાં વસે,
કોણુ સ્થાનક જીવ હોય ।

ઉભયા પુછે ઇશને,
કૃપા કરી કહો સોય ॥ ૧૭૦ ॥

કોણુ ક્યાં તે ક્યાં રહે,
પ્રગટ કરી કહો રૂપ ।

જરા કેહને વ્યાપતી,
કહો શિવ સત્ય સ્વરૂપ ॥ ૧૭૧ ॥

શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

શિવ ભણે દેવી સુણ સાર,
પ્રશ્નતણેા ઉત્તર કહુ નિરધાર ।

જે જાણે ભાંગે ભવ જ્ઞાન્તિ,
પ્રગટે જ્ઞાન પામે શાન્તિ ॥ ૧૭૨ ॥

શિવશક્તિ કેરો કહુ દામ,

(૬૫)

જે જાણે મન પામે વિશ્રામ ।

સત્ય સ્વરૂપની સ્થિતિમાં રહે,
ગોપ્યજ્ઞાન મહાદેવ તે કહે ॥ ૧૭૩ ॥

દેવિ ! શક્તિ વસે પાતાલ,
બ્રહ્માંડે તે શિવ નિહાળ ।

કાળ તેને અંતર જાણ,
પંચભૂત પ્રગટ પ્રમાણ ॥ ૧૭૪ ॥

જરા તેને વ્યાપે નહિ,
સત્ય સત્ય વાણીહરે કહી ।

સ્થાવર જંગમ રૂપને નામ,
તે કાળમાં સહુ રહે વિશ્રામ ॥ ૧૭૫ ॥

ઉપજે ભાંજે વરતે કાળ,
પ્રગટ રૂપ દેવી કાળ વિશાળ ।

ગગન પવન તેજ તોયને મહી,
સ્થૂલ કાલ જાણે સહી ॥ ૧૭૬ ॥

શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસને ગન્ધ,

સૂક્ષ્મ કાલ કલ્પના બંધ ।

કાલ આવે વરતે રહે જાય,
દેવી કાલ કાલને ખાય ॥ ૧૭૭ ॥

કાળ તણે મહા કાલ ત્યાં જોઈ,
શિવ નિરંજન ભણીયે તેહ ।

દેવી સદા સમસ્ત તેહને,
કર્મકાલ નહિ જોહને ॥ ૧૭૮ ॥

બાહરકાલ સ્વામી સ્થૂત કહો,
અભ્યન્તરનો સૂક્ષ્મ નબ્બ લહો,

અભ્યન્તર જાણવા ઇશ,
સંશય નવ જાયે જગદીશ ॥ ૧૭૯ ॥

શિવશક્તિ દેહીમાં ક્યાં રહે,
સૂક્ષ્મ કાલ તણે ભેદ કહે ।

સૂક્ષ્મથી સ્વામી સ્થૂત હોય,
મુને શંકર કહો સોય ॥ ૧૮૦ ॥

શિવ ભણે દેવી સુણ એહ,

(૬૭)

વિસ્તારીને કહુ તુજ તેહ ।

શક્તિ પાતાલ વસે મૂલદ્વાર,
શિવ બ્રહ્માંડે રહે બ્રહ્મદ્વાર ॥ ૧૮૧ ॥

તે મધ્યે સ્થાનકમાં પંચ,
સૂક્ષ્મકાળ તણે તે સંચ ।

લિંગનાભ રહે કંઠનેત્ર,
વર્ત્તિકાલ ત્રણે ક્ષેત્ર ॥ ૧૮૨ ॥

પંચભૂત કહાંમે જોહ,
દેવી દેખાડું તુજતેહ ।

પૃથ્વીમાં ભલી રહે તોય,
હૃદયે આકાશ પવન કંઠ જાય ॥ ૧૮૩ ॥

તેજ નેત્રમાં નિરખે સહી,
સૂક્ષ્મકાલ ભૂતગત કહી ।

શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસને ગંધ,
સૂક્ષ્મ કાળ કલ્પના અહંબંધ ॥ ૧૮૪ ॥

સૂક્ષ્મકાળ વર્તે મન પ્રાણ,

(૬૮)

મહાકાલ શબ્દ નિર્વાણ ।

નિરાસંખ શૂન્ય અદ્વૈત,
તેની કોઈ ન જાણે રીત ॥ ૧૮૫ ॥

કાલ ચતુષ્ટયનો સુણ મર્મ,
જે જાણે ભાંગે ભવ ભર્મ ।

નિત્ય નિમિત્ત કાળ જેહ,
પ્રકૃતિ આત્મા ભણીયે તેહ ॥ ૧૮૬ ॥

સુણ દેવી જેવું હું લહું,
વિસ્તારીને તુજને કહું ।

નિત્ય કાલ તે કહીયે મન,
ક્ષણ ક્ષણમાં તે થાય પતન ॥ ૧૮૭ ॥

નિમિત્ત કાળ ભૂતાદિક જેહ,
આવે જાય રહે નિત્ય તેહ ।

પ્રકૃતકાલ તે પ્રગટે ધ્રાણુ,
ક્રિયારહિત કરે પ્રયાણુ ॥ ૧૮૮ ॥

અંત્યંત કાજલ મહા શૂન્ય,

(૬૯)

જ્યાં નહી દેવી પાપને પુન્ય ।

અત્યંતક પદ પામે જેહ,
પુનરાગમન ન ધરે દેહ ॥ ૧૮૯ ॥

સેહેજ શૂન્યથી પ્રગટે પ્રાણ,
તે કહીયે પ્રકૃતિ ક્રિયાણ ।

પ્રકૃતિ પ્રાણથી પ્રગટીયું મન,
મન કલ્પ્યા ત્રણ ભુવન ॥ ૧૯૦ ॥

ત્રિલોકી મન માંહે સમે,
મન પ્રાણમાંહે આથમે ।

પ્રકૃતિ પ્રાણ સહેજે શૂન્ય સમાય,
દેવી કાલ એમ આવે જાય ॥ ૧૯૧ ॥

શિવશક્તિ એકંન હોય,
ત્યાં લગી કાળ તે વ્યાપે શોયે ।

જન્મ મરણ લહે ક્ષણ ક્ષણ તેહને,
શિવશક્તિ જુજવાં જેહને ॥ ૧૯૨ ॥

ભક્તિ જોગ અનુભવે કરી,

(૭૦)

શક્તિ શિવ ઘેર જોણે ધરી ।

કહે શિવ તેને મત્યુ નવ હોય,
શદ કહે શિવ તે શોયો ॥ ૧૬૩ ॥

શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયો ॥

ઉમા ભણે ઇશ્વર કહો,
નયાણે કરી અશ્વમેવ ।

નામ કહો શિવશક્તિનું,
કહો તત્ત્વજ્ઞાન ગુરુ દેવ ॥ ૧૬૪ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઢ ॥

શિવ ભણે દેવી સુણ સત કહું.
તત્ત્વ યથાર્થ જો હું લહું ।

ઓણે સર્વ ટળે સન્દેહ.
આત્મજ્ઞાન કહું તુજ તેહ ॥ ૧૬૫ ॥

શક્તિ નામ ત્યાં કહીયે જોહ,
ચિત્ત ચંચલતા પામે તેહ ।
શિવનામ દેવી તે સહી,

(૭૧)

જ્યારે મન ધરીયે નહિ કહી ॥ ૧૯૬ ॥

જ્યારે મન વિકાર તે હોય,
શક્તિ માન મમતે કહીયે સોય ।

જ્યારે મન નિરાલંબ લહે,
સ્વસ્વરૂપ તે શંકર કહે ॥ ૧૯૭ ॥

દેવી ચિત ચલે નહિ મન કમ,
ચિત્તસ્થિર તે પૂરણ બ્રહ્મ ।

શિવશક્તિનું રૂપ જે લહે;
તે જીવન્મુક્તી રૂઢ શિવ કહે ॥ ૧૯૮ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પુરવ છાયોઃ ॥

ઉભયા સ્તવે મહાદેવને,
અન્તર્યામી ઈશ ।

કૃપા કરી શ્રીગુરુ કહો,
મુજને દેહરથ જગદીશ ॥ ૧૯૯ ॥

ત્રણ શક્તિ તે કારણ કહો,
કહો મુજને તે ભેદ ।

(૬૨)

મર્મ કહો પદ ચક્રનો
શ્રીગુરુ સંશય ખેદ ૧.૨૦૦ ॥

સમપાતાલ તે કહો ક્રીયાં,
કિહાં બ્રહ્માંડ એકવીસ ।

નિશ્ચય કરી શંકર કહો,
વલી વલી નામું શીર્ષ ॥ ૨૦૧ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાદ ॥

કહે શિવદેવી સાંભળ સાર,
દેહ તણે તમને કહું વિચાર ।

સાભ આત્મ જોણે કરી હોય,
પરમ પ્રશ્ન તમે પુછ્યું સોય ॥ ૨ ॥

દેવી શક્તિ એક ત્રણ નામ,
કર્મ કરી બેસે ત્રણે ઠામ ।

મધ્યશક્તિ બ્રહ્માની સહિ,
જપ સ્થાનકે વ્યાપી રહી ॥ ૩ ॥

સૃષ્ટિ તણે તે કરે વ્યાપાર,

(૭૩)

ક્રિયાશક્તિ તે કહીયે સાર ।

રજવીર્યના અધિપતિ જેહ,

બ્રહ્મા સાવિત્રી કહીયે તેહ ॥ ૪ ॥

અધોશક્તિ રૂદ્રની જાણ,

મૂલદ્વારા તે પ્રમાણ ।

સૃષ્ટિ તણે તે કેડે ઠામ,

જ્ઞાન શક્તિ દેવી તે નામ ॥ ૫ ॥

અધોશક્તિ વિષ્ણુની જેહ,

નાભિવિષે દેવી રહે તેહ ।

સકલ ભૂતનું પોષણ કરે,

દ્રવ્યશક્તિ નામ તે ધરે ॥ ૬ ॥

તે ઉપરાંત નિરંજન જાણ,

સદાશિવ તે વસ્તુ પ્રમાણ ।

શિવ એક ત્રણ તેના નામ,

પૃથક્ પૃથક્ કરી કહું તે ઠામ ॥ ૭ ॥

હૃદય કમલમાં રહે શિવ જેહ,

(૭૪)

અંતર આત્મા નિરંજન તેહ ।
અખંડાનંદ ગુરુ ગમે જાણીએ,
અંતર જે અનુભવે આણીયે ॥ ૮ ॥
કંઠ વિષે દેવી શિવ જોયે,
આત્મા રૂપ નિરંજન સોય ।
સોહંકાર કરે રહે જોહ,
ગુરુ દષ્ટે અવિલોકે તેહ ॥ ૯ ॥ ॥
હું તુ મધ્યે દેવી શિવ ભાલ,
જ્યોતિ રૂપ નિરંજન નિહાળ ।
પરમાત્મા તુ તેહજ જાણુ,
દેવી એવો અનુભવ આંણુ ॥ ૧૦ ॥
હવે ચક્રભેદ કહુ સુણુ સાર,
જે જાણે ટલે અહંકાર ।
મૂલદ્વાર તાણી સુણુ કથા,
સંક્ષેપે શિવ બોલ્યા યથા ॥ ૧૧ ॥
રસાતાલ ઉપર જે થયો,

[૭૫]

તે આઘ ગણેશ આધારેઃ કહ્યો ।

ચતુર દલમાંહે જેનો નિવાસ ।

કરે ખટસે હો જપ તણો અભ્યાસ ૧૨
સ્વાદિષ્ટિ લિંગ ચક્ર જહાં,
બ્રહ્મા સાવિત્રી રહે તહાં ।

પદ્મદલ બ્રમારજ વીરજ વસે,

પદ સહસ્ર જપ તહાં અભ્યાસે । ૧૩ ।

નામ કમલ દલદશ ઉલસે,

માણી કપૂરમાં વિષ્ણુ વસે ।

પદ્મસહસ્ર જપ જેહ,

પોષણુ રૂપ કમલ કંથ તેહ ॥ ૧૪ ॥

દ્વાદશ દલ અનહદ ચક્ર રહે,

ત્યાં રૂદ્ર રૂદ્રાણી સદા શિવ વહે ।

પદ્મ સહસ્ર જપ જેહ.

શિવ સ્વરૂપ ત્યાં કહે તેહ ॥ ૧૫ ॥

વિશુદ્ધ પોડશ દલ કંઠે જાણુ,

(૭૬)

જીવાત્માને ત્યાં પ્રમાણુ ।

સહસ્ર તણો સંકલ્પ તેહ,
શક્તિ અવિધા સંગ જેહ ॥ ૧૬ ॥

અગ્નિ ચક્ર દ્વિદશા દલ જહાં,
વિધા શક્તિ પરમાત્મા તહાં ।

સહસ્ર જપ જપે દેવી તેહ,
તેજસ્વી પરમાત્મા તેહ ॥ ૧૭ ॥

દેવી જહાં ત્રિવેણી વહે,
પરમ હંસ સદા ત્યાં રહે ।

ત્રિવેણીએ ધરી રહે ધ્યાન,
ત્યારે પ્રગટે બ્રહ્મજ્ઞાન ॥ ૧૮ ॥

ગગન ચક્ર બહુ દલ જહાં,
શ્રી ગુરુ દેવ સદા રહે તહાં ।

સહસ્ર જપ તણો સંકલ્પ તેહને,
વિજ્ઞાન શક્તિ અંગ જેહને ॥ ૧૯ ॥

ચક્ર ભેદ અજંપા ભેદ એહ,

(૭૭)

ચક્રાદિ દેવી સમરે તેહ ।

જે અનીર વચન અકલ અરૂપ,
તે દેવી સમરે દિવિ નિરંજન ભૂપ ૨૦

સેજ શૂન્યદેવી પ્રેમ પ્રકાશ,
દેવી તે માંહે કરી લે વાસ ।

સ્વરૂપ સેહેજનંદ જેહ,
મારે લક્ષ સદા છે તેહ ॥ ૨૧ ॥

સપ્તપાતાળ બ્રહ્માંડ એકવીસ,
તેનો ઉત્તમ આપે ઇશ

કૂટસ્થ કૃતે ઉર્કર્વ બ્રહ્માંડ,
સ્વર્ગ એકવીસ દેવી મેરડંડ ॥ ૨૨

કટીમેર વિષે વિલોકમ્ભરહે,
સત્ય સત્ય તે શંકર કહે ।

મટી હેઠ સપ્તપાતાલ,
કટીવિષે દેવી શિષ કાળ ॥ ૨૩ ॥

અનંત રૂપે શેષ ભગવાન,

(૭૮)

૧૪૪

ઉર્વા ઉર્વા વિષે તેનું મિથ્યાન ।

સકલભૂત ધરી રહ્યા જેહ,
દેવી શેષ સ્વરૂપ ત્યાં તેહ ॥ ૨૪ ॥

ઉર્વામૂલને અધો છે ડાલ,
વૃક્ષાકાર દેવી તે નીહાલ ।

દેહ જાણે દેવી સંશય ટલે,
પૂરણુ બ્રહ્મ તત્ક્ષણુ મળે ॥ ૨૫ ॥

શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાંયો ॥

ઉમા સ્તવે મહાદેવને,
જે જે જગદ્ગુરૂ ભૂતેશ ।

બ્રહ્મજ્ઞાન તે પ્રગટે,
તે કહો મુજ ઉપદેશ ॥ ૨૬ ॥

દશ દ્વાર તે કહો કિહાં,
દશ્યસંજ્ઞા કહેવાય ।

કૃપાકરી શંકર કહો,
જેમ મન સમજી થાય ॥ ૨૭ ॥

(૭૯)

શરીર ના શરીર વિષે,

કહો ક્યાં વર્તે તેહ ।

વાયુ ભેદ મુજને કહો,

નિશ્ચય કરી શિવ એહ ॥ ૨૮ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાદ ॥

શિવ ભણે ઉમીયા મુખ એહ,

વાયુ દશના સ્થાનક જેહ ।

શરીર વિષે જ્યાં જ્યાં રહે,

દેવીને શિવ ભેદજ કહે ॥ ૨૯ ॥

પ્રાણ વાયુ હૃદય વિષે રહે,

શુધા પિપાસાને તે ગ્રહે ।

અપાન વાયુ રહે મૂતધાર,

અધો તણે તેને વેપાર ॥ ૩૦ ॥

સમાન વાયુ નાભિ વિષે રહે,

ચોપણ રૂપ તેને કહે ।

ઉદાન વાયુ કંઠ વિષે જાણ,

(૮૦)

કંઠે વર્તે ને કરે નિર્વાણી ॥ ૩૧ ॥

વ્યાન સકલ શરીર વિષે રહ્યો,
બલવાન તે માહાદેવે કહ્યો ।

અષ્ટાંગ વરને દેવીવાન, ॥ ૬૨ ॥

પંચવાયુ પ્રાણાદિક જોઈ,
પ્રગટ કરી કહ્યાં તુજ તેહ,

પ્રગટ વાયુ તે દેહીમાં જોય,
એ મેં એકે ન્યૂન્ય હોય ॥ ૩૩ ॥

નાક વિષે વાયુ ગ્રહાણે રહે,
ગંધ સકલ જ્યાં નાકજ ગ્રહે ।

કૂરમવાયુ ચક્ષુવિષે જોય,
મેષાં ન મેષ કરે તે સોય ॥ ૩૪ ॥

કરકચવાયુ ત્વચા વિષે રહે,
કહું કારણ તે ત્યાં કહે ।

શીત ઉષ્ણાદિક જાણો જોઈ,
ત્વચાપતિ કરકચ તેહ

(૮૧)

દેવદત્ત વાયુમુખે વસે,
મુખવર્તિ તે તો ઉદ્ધસે ।

કરણ વિષે ધનંજય વાય,
દેવી શબ્દ તેણે ગ્રહેવાય ॥ ૩૬ ॥

ક્ષણમાત્ર ધુન્ય સમે નહી ત્યાંહ,
નામ ધનંજય ભણીયે જ્યાંહિ ।

પંચવાયુ નાકાદિક કહયાં,
પ્રગટ પ્રમાણ દેવ દેહીમાં થયા ૩૭

દશવાયુ પ્રગટ જો એ,
એમાં એકે ન્યૂન હોય ।

દશવાયુ દેહિમાં જણો જોહ,
જોગે સ્વરતાં કહીયે તેહ ॥ ૩૮ ॥

વાયુ સકલ ત્યારે બંધ થાય,
જિતેન્દ્રિય મનવશ થાય ।

વિદ્યાવાન મ કરશે ગર્વ
મન છત્યાં તે છત્યાં સર્વ ॥ ૩૯ ॥

[૮૨]

વાયુભેદ કહ્યાં તુજ સાર,
હવે કહું દ્વાદશદ્વાર ।

નવધાર પ્રગટે ઘટ જોયે
ઊર્ધ્વ શાન્ત ને બે અધોાયે ॥ ૪૦ ॥

આકર્મ કર્મ વિકર્મ હોય
જહાં મન કીડા કરે દેવી તોયે ।

ઉત્પત્તિ પ્રલય પોષણ જે દ્વાર,
તેનો મહામુનિ સિંચે વિચાર ॥ ૪૧ ॥

ખીજદ્વાર ઉપન્યુ મન,
નાભિદ્વારે ગ્રહે રસ અન્ન ।

ગગન દ્વારાયે મન તે શમે,
જોગેશ્વર તે ત્યાં રમે ॥ ૪૨ ॥

દશમું દ્વાર તે ઉત્પત્તિતણું,
એકાદશ નાભિ તે ભણું ।

જે માતા ઉદરમાં કરતો આહાર,
તે ઉત્પત્તિ પ્રલય એકાદશમું દ્વાર ॥ ૪૩ ॥

(૮૩)

દાદશમું અમૃત તે મન,
ગુપ્તથકું વર્તે ગગન ।

સોલ કલા સંપૂર્ણ શશિ,
શિવ નિરંજન ત્યાં રહે વસી ॥ ૪૪ ॥

શૂન્યદ્વાર વિષે રહે તેહ,
ગુરુ ભેદ પામ્યો હોયજેહ ।

ગુરુભેદ વિના નવ લેવાય,
દેવિ જો કોટિ કરે ઉપાય ॥ ૪૫ ॥

દેવી મનસે પામે તહાં,
પરમપદ કહીયે જહાં ।

ઉત્પત્તિ પ્રસન્ન શૂન્યધાર,
દેવી તેનો બહુ વિસ્તાર ॥ ૪૬ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયોઃ ॥

મહામંગલ મહાપુરુષ શિવ,
પ્રભુ જગનાથ જગદીશ ।
તત્વજ્ઞાનને પામવા,

(૮૪)

અનુભવ કહો મુજ હૃદયે ॥ ૪૭ ॥

શરીરના શરીર વિષે,

કોણ કોણ નાડી ક્યાં જાય ।

રૂપનામ સ્થાનક નાડી,

સ્રાજા કરી કહો શિવરાય ॥ ૪૮ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાદ ॥

શિવ ભણે દેવી સુણ એહ,

નાડી ભેદ પુછ્યું તમે જેહ ।

શરીરવિષે નાડી જે રહે,

દેવી પ્રત્યે શંકર કહે ॥ ૪૯ ॥

દેવશક્તિ કુંડલી જેહ,

ભૂતિવિષે વસેછે એહ ।

નાનાનાડી તણું જે સ્થાન,

તેમાં દશમુખ પ્રધાન ॥ ૫૦ ॥

સાંભળો કહું તમને તેનાનામ,

જે આપ આપણે વર્તે ઠામ ।

(૮૫)

ધડા ખીડા સુષુમણા જેહ,
ઉર્ધ્વ માર્ગ ચાલે તેહ ॥ ૫૧ ॥

ગંગા યમુના સરસ્વતી નામ,
ત્રિકુટીએ તે તેનો ઠામ ।

બે પ્રગટ વહે એકગુપ્ત વહે,
ત્રિવેણી મહાદેવ તે કહે ॥ ૫૨ ॥

ધડા પગલા કહીયે જેહ,
તપસોક પ્રજ્વંત રહે તેહ ।

અહા રૂદ્ર અમૃત શિવ શશિ,
સત્યલોકે સુષુમણા વસી ॥ ૫૩ ॥

ગંધારી જીવાહસ્તિણી,
તે ચાલે મૂળ ત્રિવેણી ભણી ।

ગંધા જીવા બેહું જાણુ,
સપ્તપાતાલે તે કરે પ્રયાણુ ॥ ૫૪ ॥

હસ્તની મીડાક્ષમધ્યે રહે,
દેવીપ્રત્યે શંકર કહે ।

(૮૬)

અવસંખન નામ દેવી જોહ,
દક્ષિણ પશામા શ્રીત તેહ ॥ ૫૫ ॥
કુચના શંખણી સાર,
વામાંગે તેનો વ્યાપાર
દશમુખ કહો પ્રધાન,
રૂપનામ કહ્યાં તેનાં સ્થાન ॥ ૫૬ ॥
કહો શિવ દેવી સાંભળ સાર,
નાડી દેહમાં અસંખ્ય અપાર ।
સૂક્ષ્મનાડી છે અતિ ઘણી,
બોહોતેર સહસ્રમાં દેવી ભણી ॥ ૫૭ ॥
નાડીભેદ ત્યાં જાણે જોહ,,
જોગી પંડિત કહિયે તેહ ।
દેહમાં નાડીતણે વ્યાપાર,
દેવી તુજને કહો નિરધાર ॥ ૫૮ ॥
શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂર્વ છાયો ॥
દેવી ભણે શંકર કહો,

(૮૭)

મુજ આત્મજ્ઞાન સાર

હું તું ભ્રમ જોણે ટળે,
કહો તે મુજ નિરધાર ॥ ૫૯ ॥

કહો ભાવ તે ગુણતણો,
કહો તેહના રૂપ ।

બ્રહ્મા રૂદ્ર વિષ્ણુ દેહમાં,
તે પ્રગટ કરી કહો ભૂપ ॥ ૬૦ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાદ ॥

શિવ ભણે દેવી સુણ એવં,
કહુ બ્રહ્મા રૂદ્ર વિષ્ણુનો ભેદ ।

રજોગુણ બ્રહ્મા કહીયે સાર,
સત્ત્વગુણ વિષ્ણુ નિરધાર ॥ ૬૧ ॥

તમો ગુણ રૂદ્ર દેવી જાણ,
પ્રગટ દેવ ત્રણ પ્રમાણ ।

ભોગ ભાગ તે બ્રહ્માતણો,
દયા ભાગ વિષ્ણુનો ગણો ॥ ૬૨ ॥

(૮૮)

કોધભાગ રૂદ્રનો સહી,

ત્રિગુણાત્મક કથાએ કહી ।

જન્મ મરણ જરા ત્યાં લગે,

દેવી ત્રિગુણ વર્તે જ્યાં લગે ॥ ૬૩ ॥

જેમ સ્વપ્નવિષે નાનાવિધ ભોગ,

તેમ ત્રિગુણાત્મક એવો સંભોગ ।

સ્વપ્નમાંહી ભોગ ભોગવે જેહ,

જગ્યા પછી ન દીસે તેહ

એમાં આત્મા સ્થિતિમાં નો ભગે,

તો જન્મ મૃત્યુ જરા ભવ ટલે ।

આત્માજ્ઞાન પ્રગટે તારે હોય,

તેમાં વિષ્ણુ ચરાચર જોય ॥ ૬૫ ॥

બ્રહ્મ રૂદ્ર વિષ્ણુ ત્યાં જેહ,

એક મૂર્તિ ભણીયે તેહ ।

નાના ભાવ હોય જેહને,

દેવી ભોક્ષનોયે તેહને ॥ ૬૬ ॥

(૮૯)

નિર્ગુણુ અહા ચિદાનંદ હરિ,
તે સૃષ્ટિ કરે રજેગુણુ ધરિ ।
સત્ત્વ કરી હરિ સર્વ ચોષતા,
તામસ ધરિ હરિ સર્વ શોભતા । ૬૭ ।

સરજે પાળે સંગ્રહે જોહ,
લીલા એ ત્રિગુણુ ધરે તેહ ।
તે થોપરાયે પુરવ નહિ કોય,
સકલ નિરંતર તેને જોય ॥ ૬૮ ॥

વિશ્વચરાચર વ્યાપક તેહ,
ત્રિગુણાત્મક હરી કહે જોહ ॥

શિરગુણુ નીરગુણુ એક તું જાણુ,
દેવ પ્રાણુ સદા પ્રમાણુ ॥ ૬૯ ॥

દેવી મન નિર્મલ જ્યારે હોય,
ત્યારે અહા જગતમાં જોયે ।

અધ્યાત્મવિદ્યા જોહને,
પરમાત્મા જગત તેહને • ॥ ૭૦ ॥

(૬૦)

મુગ્ધદાયી તેને સંસાર,

જેણે તજ્યો મનનો અહંકાર ।

તે સકલ નિરંતર આત્મા જાણે,

દ્વિતીયા ભાવ તે મનથી જોય ।૭૧।

ઘટ બુધ મુકે પરહરી,

કંચન દષ્ટિ તે રાખે ખરી ।

દેહ ભાવ તે મનથી ટાળ,

કહે શિવ વસ્તુ ચરાચર ભાળ ।૭૨।

જગત સર્વ દેવી હરી જાણ,

પુરણબ્રહ્મ પ્રગટ પ્રમાણ ।

નાનાભાવ જેને મન હોય,

પરમ પદ ન પામે સોય ॥ ૭૩ ॥

શિવ બ્રહ્મા વિષ્ણુ તે જાણ,

શિવ શૂન્ય દેવી પ્રમાણ ।

શિવ આત્મા દેવી સર્વગત જાણે,

કાલસૃષ્ટિ કહે શિવ સોયે ॥ ૭૪ ॥

(૯૧)

ઑંકાર દેવી દેહે જેહ,
ગગન તણી પેરે અસંગતિ તેહ ।
સજે પાળે તે સંધરે,
કહે શિવ નાટક તે બેહુ ધરે ॥૭૫॥

સ્વાભાવે નિર્મલ સુધાસહી,
કહે શિવ તેમાં સંશય નહિ ।

નિર્ધનમુખ દ્વિજ જાણુ,
પંડિત તથા સુપત્ય પ્રમાણુ ॥ ૭૬ ॥

ભિન્નભાવ જેને નવ હોય,
તત્ત્વવેત્તા તે કહીયે સોય ।

હર્ષ શોક રહિત ક્રોધકામ,
તત્ત્વજ્ઞાની તે તેનું નામ ॥ ૭૭ ॥

સુખ દુઃખ ભાવ તે સમ પ્રતીત,
શત્રુભિન્ન વડે સંપ્રીત ।

સર્વ સમાન હોય જેહને,
તત્ત્વવેત્તા કહીયે તેહને ॥ ૭૮ ॥

(૯૨)

બ્રહ્મ જાણવાનું સુણુમૂલ, દેવી તપ આચરવું સ્થૂલ
તપે બ્રહ્મવિદ્ જાણીયે, તપતેતત્ત્વ પ્રમાણીયે ॥ ૭૯ ॥

પરનિન્દા પરસ્ત્રી પરધન, તે ઉપર ન જાયે મન ।

સદા નિરંતર વસ્તુ વિચાર, એ તપ શંકર કહે સાર ૮૦
ધર્મમૂલ દેવી દયા જાણુ, જેણે પામીજે પદ નિરવાણુ
હિંસા કેહેની કરવી નહી, સત્ય સત્ય વાણી શિવે કહી ૮૧
સક સભૂત વિષે દૃષ્ટિ પ્રમાણુ, સત્યસંતો કળે આત્મજ્ઞાન
મનસા વાચ્યા કર્મણા કરી, કહે શિવ દયા તે ખરી ૮૨
શિવ કહે દેવી દયા દાખ્ય, એ તપ દયા હૃદયમાં રાખ્ય

પ્રયતના કરી સર્વથા શિવ કહે,

એ તપ દયા અથ ઓધજ દહે । ૮૩ ।

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂરવછાયોઃ ॥

દેવી સ્તવે મહાદેવને, જે જે જગદ શિવબ્રહ્મ ।

જ્ઞાનસ્વરૂપ આનન્દધન, તમ સમરે ટલે કર્મ ॥ ૮૪ ॥

(૯૩)

માતતાત ભગિની કહે, બ્રાત સુત સ્ત્રી સાર
નિશ્ચય કરી મહેશ્વર કહે, જંતુ તણો પરિવાર । ૮૫
ગ્રહ આશ્રમ એ જંતુનો, જંતુ રહે કોણ કામ કામ ।
કોણ આવરણ એ જંતુનું કહે પુછું કરી પ્રણામ ૮૬
ઉત્પત્તિ પ્રસય જન્તુની, જંતુ નામ કોઈ ઇશ ।
કૃપા કરી મુજને કહે, પ્રભુ પૂછું જગદીશ ॥ ૮૭ ॥

॥ શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

શિવ ભણે ઉમીયા સુણ એવં,
જંતુ તણા તેં પુછ્યા ભેદ ।
સાંભળ દેવી તુજને કહું, તત્ત્વ યથાર્થ જે હું કહું ॥ ૮૮
દેવી જીવ તે શિવ જાણ, શિવમાં કય પામે નિર્વાણ ।
દેવી જીવ શિવ તે એક, સત્ય સિદ્ધાંતજ્ઞાન વિવેક ॥ ૮૯
રથૂલ સૂક્ષ્મ નહિ જીવનું, રૂપદેવી જીવે તેં સ્વસ્વરૂપ

(૯૪)

પિતા જ્ઞાન દયા તે માત,
મનસંયમ કરવોતે ભ્રાત ॥ ૯૦ ॥

ક્ષમા ભગિની સત્ય સુત જાણુ,
શુભમતિ ભાર્યા પ્રમાણુ ।

એ જન્તુતણો કહ્યો પરિવાર,
વપુગ્રહે સંયુક્ત નવદ્વાર ॥ ૯૧ ॥

શ્રાત્ર શૂન્ય ત્રિભુવન માને જેહ,
જીવરામ સદા સ્થૂણ જેહ ।

પંચતત્ત્વને આચરે સહે,
જીવનામ ત્યાં તેને કહે ॥ ૯૨ ॥

પંચઇન્દ્રિય આત્મા જેહ,
દેવી જીવનામ ત્યાં તેહ ।

પંચઇન્દ્રિય વસે જેહને,
શિવસ્વરૂપ કહીયે તેહને ॥ ૯૩ ॥

શિવથી ઉપજે શિવથી રમે,
દેવી જીવ શિવમાં રમે,

[૯૫]

જીવનામ મંત્ર તે જાણુ

સદા સર્વદા શિવ પ્રમાણુ ॥ ૯૪ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પુરવ છાયોઃ ॥

ઉભયા સ્તવે મહાદેવને,

જય રૂપ ભગવાન ।

કૃપા કરી મુજને કહો,

જેણે હોય દ્વંતનો અંત ॥ ૯૫ ॥

કોણુ વેદ શિવ તણો કહો,

સિદ્ધાંત તપધ્યાન ।

હોમ કર્મ કહો તમતણું,

નિશ્ચય કરી ભગવાન ॥ ૯૬ ॥

યથાર્થ જેવું હોય,

તેવું કહો ભગવાન ।

જ્ઞાનધ્યાન વિચક્ષણુ કહો,

જેણે ટળે અભિમાન ॥ ૯૭ ॥

શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઈ ॥

(૯૬)

દેવી પ્રત્યે શિવ ભણે સત્ય,
ધન્ય ધન્ય તે તારી મત્ય ।

પ્રશ્ન અપૂર્વ પુછું તે સાર,
જે જાણે ટળે અહંકાર ॥ ૯૮ ॥

બ્રહ્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્તિ તેણે હોય,
પરમ પ્રશ્ન પુછું તમે સોય ।

યથાર્થ જે હું લહું,
સાંભળ તે હું પ્રગટ કરી કહું । ૯૯ ।

વિદ્યત્રને તે હોય વેદ,
ક્રિયા બહુ જ્યાં વિધિનિષેધે ।

વેદ તે જે ટાળો નય ટળે,
અસ્થિર તે સંજે નવ મળે ॥ ૩૦૦ ॥

દેવી વેદ તેહનું નામ,
તેનો કોઈ ન જાણે ડામ ।

વેદ નામ તે શંકરે કહ્યું,
સ્વસ્વરૂપ વિષે મન રહ્યું ॥ ૧ ॥

(૯૭)

હું તું ભ્રમ જ્યાં કર્મ નહિ કાળ,
દેવી વેદ તે નિરક્ષંગ નિરાળ ।

પરમ ગોપમાં સદા અવિથાન,
વેદ તે જિહાં તિહાં રહે સ્થિર મનર
અહ્મવિદ્યા ધરે જે કોઈ,
વિપ્ર પંડિત વેદવાદી સોય ।

અહ્મવિદ્ય ધરી ત્યારે જાણ,
જ્યારે હોય અવિદ્યા હાણ ॥ ૩ ॥
જિતેન્દ્રિયસમદર્શી જેહ,
અહ્મવિદ્યાનુ ભજન તેહ ।

પ્રાણીમાત્ર ઉપરે સંપ્રીત,
વિદ્યા અહ્મની એવીરીત, ॥ ૪ ॥
ક્ષીર સાગર સહસ્રપુરાણ,
મુખાગ્રે વિદ્યા કરે વખાણ ।

તત્ત્વસાર યોગીન્દ્રિય લહુ
તઠ શેષ તે વિપ્રે લહુ ॥ ૫ ॥
અહ્મજ્ઞાને ચિત્તસ્થિર હોય,

(૯૮)

વિદ્યા વણિકુ તણી પેરે જોય ।
વેદવિદ્યા દેવી તુજ કહી,
શ્રદ્ધા રાખ રુદામાં સહિ ॥ ૬ ॥
ચાદ વિદ્યા સંધ્યા કહી જોહ,
દેવી મન સંધ્યા નહિ તેહ ।
સંધ્યા તેજે જ્યા જાપ ન હોય
મન લય પામે સંધ્યા સોય ॥ ૭ ॥
સંધ્યા જેની નહિ આધ,
સંધ્યા તેજે નહિ ઉપાધ ।
સેહેજ શૂન્ય અનહદ ધૂન્ય,
તે સંધ્યા જાણે મહા મુન્ય ॥ ૮ ॥
નિરાકાર નિરાલંબ જોહ,
સંધ્યા સકલ પથોપર જોહ ।
પરિબ્રહ્મ સ્વરૂપ જે સહી,
તે સંધ્યા મહાપુરૂષે કહી ॥ ૯ ॥
સેહેજ શૂન્યદેવી અકલ અખંડ,
તે સંધ્યા વર્જિત બ્રહ્માંડ ।

(૯૯)

પરમ જ્યોતિ ત્યાં સદા પ્રકાશ,
તે સંધ્યામાહી કરી લે વાસ ॥ ૧૦ ॥
ઉત્કૃષ્ટ શિત જ્યાં વરનને પંચ,
તત્વ ગુણતણે નહિ સંચ ।
કર્મકાળની જ્યાં ગમ નહિ
તે વિષમ સંધ્યા મહાદેવે કહી ॥ ૧૧ ॥
ત્રણે કાળ જ્યારે રહે સમાય,
તે માહાકાલસંધ્યા શિવ તે ગાય ।
તેનું સ્વરૂપ કહે નહિ કોય,
અનહદ સંધ્યા દેવી તે સોય ॥ ૧૨ ॥
પરાત્પરે કહીયે અક્ષર જેહ
અક્ષરનું કારણ તેહ ।
દર્શન કસે દેવી તે તણું
સ્વરૂપ તેનું સોહામણું ॥ ૧૩ ॥
વ્યાપક રૂપ સકલ નિરધાર,
તેજપુંજ માહાગ્રાકાર ।
અનિર્વચનીય કહીયે તેહ.

[૧૦૦]

બાર જ્યાં ભીતર સધળે જોહ ॥ ૧૪ ॥

ચપલ ચંચલ દેવી તું જોય,
રાખી તેને ન શકે કોય ।

મહા કાંતિ દેવી તે તણી,
મહામુદ્ર જેમ સ્ફટિકની પાંસે મણિ ૧૫

દિવસ રાત્રિ તેને ન હોય,
ત્યાં સૂર્યચન્દ્ર લયપામે સોય ।

વિષમ સંધ્યામાં જીવે સ્વર રહે,
પ્રગટ પ્રકાશ કોયે નવ લહે ॥ ૧૬ ॥

જ્યાં પ્રકૃતિ પુરુષ નાદખિંદુ સમાયે,
વિષમ સંધ્યા શાંકરી ગાયે ।

સ્થૂલ સૂક્ષ્મ વરણ ગુણ નહિ
તે મારે લક્ષ સદાયે સહી ॥ ૧૭ ॥

ઉધ્વરિતા હોય જોહ,
પ્રગટ પ્રકાશ દેખે તેહ ।

મનસુ' ન હોય જાણે તે દેવ,
વિષમ સંધ્યાનો જે લહે ભેદ ॥ ૧૮ ॥

(૧૦૧)

કરે કીરતં નબ્ય ઝહે વાયે,
ગુરુદષ્ટે દરશન થાય ।
કહે શિવ કહેવી કહ્યાં ન જાય,
જેમ ગુગો શાંકરીઝા ખાય ॥ ૧૯ ॥

કહેવા સરખી વસ્તુ તે નથી,
એ સિદ્ધાંત વાણી શંકરે કથી ।
વસ્તુ ભોગનું એ પ્રમાણ,
કહે શિવ જાણી થાય અજાણ ॥ ૨૦ ॥

તેની ગમ તણી પેર સ્થિર થઈ રહે,
મન ગણ્યાની ખબર નવ લાહે ।

વસ્તુ ભોગતાંરે લે લીન સહી,
ન્યારે ઉપજણ સધળી કહી ॥ ૨૧ ॥

કથણી બદણી કરશે સહુ,
કહે શિવ દેવી માણે સહુ ।

વસ્તુ ભોગ હશે તેહને,
મૃત્યુ કવત મન હોય જેહને ॥ ૨૨ ॥

મન ઇન્દ્રિય સદા જેહનું ઠામ,

(૧૦૨)

ઉદ્ધરે તા તે તેહનું નામ ।
જેને અંતઃકરણ અવિદ્યા નહી,
તે રાગદ્વેષ ન પામે કહી ॥ ૨૩ ॥
શુભાશુભરહિત ક્રોધ કામ,
અંતઃકરણ વિષે રહે રામ ।
વિષમ સન્ધ્યા વિષ થઇ રહે,
ઉદ્ધરેતા શિવ તેને કહે ॥ ૨૪ ॥
સંધ્યાનો કહો તુજ મર્મ,
સાંભળ સાધન કહું નિષ્કર્મ ।
અન્ય ધ્યાન તે ધ્યાન નવ હોય,
શૂન્ય ગતિ મન ધ્યાન તે સોય ॥ ૨૫ ॥
જે શૂન્યમાં લય પામી રહે,
જીવનમુક્ત સદા શિવ કહે ।
ભાવ રહિત સકલ પ્રાંછના,
જીવનમુક્તાને શૂન્ય ઉપાસના ॥ ૨૬ ॥
હવે હોમ કહું મુખ્ય સાર,
જેણે હોમે હોય ભવપાર ।

(૧૦૩)

સમિદ્ધ હોમ તે હોમ નહિ,
તે નિરંતર મમ હંસા થઈ ॥ ૨૭ ॥

સકલ ચરાચર બ્રહ્મ ભાસીયો,
આત્મલાભ તે ત્યારે થયો ।

ગુરુ દક્ષિણા દેવા કાચ નથી,
સત્ય સત્યવાણી કહે કથી ॥ ૨૮ ॥

બ્રહ્મ અગ્નિમાંહે હોમે જીવ જોઈ,
શ્રેષ્ઠ હોમ શંકર કહે તેહ ।

નિરદ્યુષ્ઠ અગ્નિ શૂન્યવિષે જોયે,
શિવભણે બ્રહ્મઅગ્નિ સોય ॥ ૨૯ ॥

અહં ટાળી મન શૂન્ય સમાય,
મહાહોમ મહાદેવ તે ગાય ।

બ્રહ્મવિદ્યા વિપ્રહામ એમકરે,
કહે શિવ તે ત્યારે નિસ્તરે ॥ ૩૦ ॥

ધર્મતણે દેવી સુણ મર્મ,
જેણે ધર્મે ભાંજે ભર્મ ।

ચત્તાદિક ધર્મ ભાણીજે તેહ,

(૧૦૪)

ધર્મ ન હોય દેવી કર્મજ નેહ ॥૩૧॥

અધ્યાતમ ભાષણતા ધર્મ,

કહે શિવ અન્ય સકલ તે કર્મ ।

અન્ય ધર્મ તેહિંસા જાણ,

ધૃત્યેલાને હોયે હાણ ॥ ૩૨ ॥

શોભા અર્થક બહુ કર્મ,

તે અધ્યાતમનો ન લહે મર્મ ।

જિતેન્દ્રિય સમદર્શી જે જન,

અધ્યાતમના એવા ચેન ॥ ૩૩ ॥

પ્રહ્લભાવે જેને હૃદયે,

અધ્યાતમ શિવ તેને વદે ।

મનસા વાચા કર્મણા હરી,

અધ્યાતમ વિદ્યા એ ખરી ॥ ૩૪ ॥

ભક્તિ મુક્તિ અભય તેહને,

અધ્યાતમ વિદ્યા જેહને ।

અધ્યાતમ પુર નથી ધર્મ,

કહે શિવ નિશ્ચય તે કર્મ ॥ ૩૫ ॥

(૧૦૫)

કુલતણી કહું સુણ કથા,
સંક્ષેપે શિવ બોલ્યા યથા ।
અગ્નાદિક કુલ તે નહી,
જ્યાં બ્રહ્માચાર વર્તે તે સહી ॥ ૩૬ ॥
તે અષ્ટચારી કુલવાન,
કામક્રોધ રહિત અભિમાન ।
જેને હૃદયે વસે ભગવાન,
સદા નિરંતર ઇષ્ટસમાન ॥ ૩૭ ॥
કીરતવંત પંડિત જેહ;
કહે શિવ બ્રહ્મ તે જાણે તેહ ।
વિષય અહંકાર રહિત દ્વેષ ને રાગ,
માયા મમતા મોહ ત્યાગ ॥ ૩૮ ॥
બ્રહ્મજ્ઞાન તત્ત્વ જે સહે,
નિર્મલ કુલ મહાદેવ તે કહે ।
સર્વથી નિર્મળ કુલ તેહ,
બ્રહ્મજ્ઞાન સદા ધરે જેહ ॥ ૩૯ ॥
વેદવિદ્યા સદા કહું ધ્યાન,

[૧૦૬]

હોમ કર્મ કુલનું કહું માન ।
એ શ્રેષ્ઠ પક્ષ સિદ્ધાંત કહું,
દેવિ મહાપુરુષ તે સહુ ॥ ૪૦ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પુરવ છાંયોઃ ॥

ઉમયા સ્તવે મહાદેવને,
જે જગદ્ગુરુ જગદીશ
અહ્મજ્ઞાન લક્ષણ કહો,
કૃપા કરી કહો ઇશ ॥ ૪૧ ॥

જે જ્ઞાન તમે કહ્યું,
તે શમક ન સહુ સાર
હવે તત્ત્વ મુજને કહો,
કૃપા કરી નિરધાર ॥ ૪૨ ॥

અહ્મજ્ઞાન શંકર કહો,
પ્રગટ કરી સ્વયમેવ
મન લયલીન જેણે હોય
કહો શિવ મુજને ભેદ ॥ ૪૩ ॥

(૧૦૭)

શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઢ ॥

દેવી પ્રત્યે મહાદેવ કહે,
સ્વસ્થ ચિત્તવિણુ તત્ત્વ ન ભહે
સ્થિર થઇ દેવી સુણુ વાત,
વળી અહ્મજ્ઞાન કહું સાક્ષાત્ ॥ ૪૪ ॥

દેવી એ મન જ્યાં જાયે,
શિવ ભાવ જે સવળે થાય
વસ્તુવિચાર જેને દૃઢયે હોય,
અહ્મજ્ઞાન તે કહીયે સોય ॥ ૪૫ ॥

સ્વપ્ન વિના નિન્દ્રા જેવી હોય,
અહ્મજ્ઞાન દેવી જાણે સોય
જેની સ્વપ્ને હિ એકાગ્રી સંત
અહ્મજ્ઞાન તે સિદ્ધાંત ॥ ૪૬ ॥

ચિંતા નિદ્રાવર્તી જેહ,
અહ્મજ્ઞાન ઉચિત ધરે તેહ
સ્વપ્ન નિદ્રાનુ લીયે વર્તમાન.

(૧૦૮)

અનુદ્વેગી સદા જેનું નામ ॥ ૪૭ ॥

બાલ સ્વભાવે વિચરે જેહ,
અલ્પજ્ઞાન શ્રેષ્ઠ દેવી તેહ
જેને શત્રુમિત્ર શુભાશુભ નહી,
અલ્પજ્ઞાન દેવી તે સહી ॥ ૪૮ ॥

જે અલ્પજ્ઞાન સદા અભ્યાસે,
તેને રાગદ્વેષ કેમે ન વસે
દ્વિજ તથા ચંડાલ જે હોય,
અલ્પજ્ઞાન કહીયે તે સોય ॥ ૪૯ ॥

વ્યોમમાર્ગે પંખી જાય,
તેને માર્ગ નવ લેપાય
બાલ સ્વભાવે પ્રીછે જેહ,
અલ્પજ્ઞાન ગૂઢ જાણે તેહ ॥ ૫૦ ॥

પંખી વ્યોમમાર્ગે જે રહે,
દેશવિદેશ તેતો નવ લહે
અલ્પજ્ઞાની તે સદા વસ્તુ વિષે રહે,
શુભાશુભ તે સર્વે લહે ॥ ૫૧ ॥

(૧૦૯)

જેમ બાલકને પય પાનસુ કામ,
તે અન્ય વસ્તુનું ન લહે નામ
તેમ બ્રહ્મવિધાને બ્રહ્મસું કામ,
સકલ ભૂત વિષે દૃષ્ટિસમાન ॥ ૫૨ ॥

સર્વ જીવનો સૃષ્ટા જેહ,
જગનાથ ઉચિત ત્યાં તેહ
ચીતા રહિત સાક્ષી રહ્યો જોયે.
ગંગા જેવું ચિત જેનું હોય ॥ ૫૩ ॥

તત્ત્વદર્શી રલોક અર્ધો કહે,
તે તત્ત્વ જો હૃદય વિષે રહે
સર્વ ચિન્તા સદા પરહરે,
મહા જોગ મનમાંહે ધરે ૫૪ ॥

ક્ષણ અથ ક્ષણ ધરે સમાધિ,
બ્રહ્મસનાતન બીજું બાધ
અર્ધ ઉર્ધ્વ તે તત્ક્ષણ લહે,
જો મન ઉનમની ધ્યાને મળે ॥ ૫૫ ॥

(૧૧૦)

વિદ્યા શાંકરી મુદ્રા ખેચરી,
શિવ વિદ્યા મુદ્રા જેણે ધરી
ચિંતા રહિત જેનું મન હોય,
શિવ સ્વરૂપ તે કહીયે સોય ॥ ૫૬ ॥

જોગ સમાધિ જેણે દેવી ધરી,
અધ્યાતમ વિદ્યા એ ખરી

નિર્વાણ પદ પામે તેહ,
ચિંતામણિ મન હોય જેહ ॥ ૫૭ ॥

દેવી મન ઇન્દ્રિય જેનું નામ,
તેની રાશિ નિસ્પૃહી નિષ્કામ

અહં મમત્વ શુભાશુભ નહી,
અધ્યાતમ વિદ્યા મધ્ય એ સહી ॥ ૫૮ ॥

કેવલજ્ઞાન દેવી તે જાણુ,
વળી ગર્ભધ્યાન ત્યાં પ્રમાણુ

મહા આનન્દ તેહનું નામ,
ચિન્તારહિત જેનું મન ઠામ ॥ ૫૯ ॥

(૧૧૧)

જોગ જોગી ધ્યાનજ ધરે,
શિવ શક્તિ સંજોગે કરે
સૂર્ય શશિનો સમાગમ થાય,
સૂર્ય તે શશિ ધેર જાય । ૬૦ ।

ત્યારે પરમ સુખ સહેજે હોય,
ચિંતારહિત મન લહે સોય
સ્વસ્વરૂપ ત્યાં કહીયે તેહ,
ચિંતારહિત મન હોય જેહ । ૬૧ ।

શોધે માર્ગ તે પામશે સોય,
● સૂક્ષ્મ સાંખ્ય દેવી જે નવ ગાયો
નિશ્ચય ઠામ વર્જિત જેહ,
મુક્તિ દૂર દેવી નહિ તેહ
સ્વસ્વરૂપ સૃષ્ટિ કરતા જેહ,
ચિન્તારહિત મન હોય તેહ,
ચિંતામણિ મન હોય જેહનું,
કહે શિવ સ્મરણ કરે તેહનું ૬૩

(૧૧૨)

રાજસ તેજ ગંન બહુ કરે,
વ્રત સકલ નાના આચરે
બ્રહ્મજ્ઞાની કલા પોડશી,
અશ્વમેધ સહસ્રાનીવશી ॥ ૬૪ ॥

સર્વદાન તણાં કલ જેહ,
બ્રહ્મજ્ઞાન પૂરણુ તેહ
બ્રહ્મજ્ઞાને મહાપુન્ય જ હોય.
કલા પોડશી તેને આવે સોય
માત તાત શત્રુ મિત્ર જેહ,
વિદ્યાવેદ તપ તીર્થ તેહ

શ્રીગુરુ ત્યુલન આવે કોય,
જેને દર્શને પરમ પદ હોય ૬૬

શૂન્ય અક્ષર શિવને ગુરુએ કહ્યો,
કહે શિવ આત્મસાત્મ ત્યારે થયો

ગુરુ દક્ષિણા દેવા કાંઈ નથી,
સત્ય સત્ય વાણી એમ શિવે કથી ૬૭

(૧૧૩)

સકલ રણુ ગુરુ છોડાવે સહી,
ગુરુ રણુ છુટવા ઉપાયે નહિ
શ્રી ગુરુના શાં કરં વખાણુ
જે સદા પમાડે પદ નિર્વાણુ ॥ ૬૮ ॥
હું શ્રી ગુરુનું ધરં ધ્યાન,
જેણે આપ્યું મુજ અલ્પજ્ઞાન
શ્રી ગુરુ સ્મરણુ મુને નવ વિસરે,
જય જય શ્રીગુરુ હર ઓચરે ૬૯
શિવ ભણે મહાવાયક વેદ,
જન્ત્ર તન્ત્ર ન કહેવાય ગુરુ ભેદ
અલ્પજ્ઞાન જોગ કોઈ નથી,
એ સિદ્ધાંતવાણી શંકરે કથી ૭૦
સાધુભક્ત સેવક હરિદાસ,
દેવી તહાં કરવો પ્રકાશ
અન્ય આચાર જેહને હોય,
તેહને તત્ત્વ ન કહેવું સોય ૭૧
બહુ આશા કરે જન જેહ,
તત્ત્વજ્ઞાન જોગ નહિ તેહ

(૧૧૪)

અલ્પબુદ્ધિ મિથ્યા અભ્યાસ,
તેને ન કહેવો બ્રહ્મજ્ઞપ ૭૨
અજ્ઞે મધ્યે જ્ઞાન નવ ઠરે,
દીન આગળ રખે ઓચરે
સ સંગીને ન કહેવું જ્ઞાન,
તજવાં પદ એ કહે શિવ ભગવાન ૭૩
પૂજા મંત્ર હોમ તપધ્યાન,
જપ બલી ક્રિયા અભિમાન
ખરી પદ વર્ગ તેહને હોય,
દેવી દૂર વર્જવાં સોય ૭૪
જિતેન્દ્રિય સિદ્ધ જોગી જોહ,
નિદ્રાહીન સ્થિર આસન તેહ
તેહને કહેવું બ્રહ્મજ્ઞાન,
મમ મિત્રી કહે શિવભગવાન ૭૫
જેમ કાષ્ઠભાર અસંખ્ય હોય,
તે ક્ષણ માંહે પાવક દહે સોય
તેમ બ્રહ્મજ્ઞાની શુભાશુભ દહે,
દેવી પ્રત્યે શંકર કહે ૭૬

(૧૧૫)

અજ્ઞાને અંધ કીધા જેહ,
જ્ઞાનભાવે બાળે સર્વ તેહ
જ્ઞાનભાવે પાતિક જે કરે,
દેવી તેતો નવ ઉતરે ૭૭
વેદ વિદ્યા સર્વ શાસ્ત્ર પુરાણ
તેનાં નાવશકે કદ્ય પ્રમાણ
સમીપ વસ્તુ દૂર જે કહે,
સિદ્ધાંત વસ્તુ નવ લહે ૭૮
સમીપ વસ્તુ ત્યારે તે તો લેવાય,
જ્યારે મનનો સંશય બય
વસ્તુ વિચાર હૃદયમાં ધરે,
મન યત્ર તત્ર જતું સ્થિર કરે ૭૯
જ્યારે મન શૂન્યમાં રહે,
ત્યારે જોગી તત્ત્વ તે લહે
ચિત્કાલ ના ઉપજે નહી,
શૂન્યમન જોગી તે સહી ૮૦
જેહને પંચ ઇન્દ્રિય પીડા, નવ કરે.
તે જીવનમુક્ત થકો વિચરે

(૧૧૬)

સકલ ભૂત વિષે દષ્ટિ સમાન,
તે જીવનમુક્ત થકો વહે શિવ ભગવાન ૮૧
સર્વવસ્તુ વિષે આસક્ત નહી,
સર્વ ચિંતા વરજીત તે સહી
તે મૃતક તણી પેરે વર્તી જોહ,
જીવનમુક્તા કહીયે તેહ ૮૨
નાદ બિંદે ન પામે મોહ,
અંતર ચિતના અહંકાર જોએ

દુષ્કર પદારથ જેને નહી,
અધોષ તે સૃષ્ટિ સહી ૮૩

જગૃત જોગ સુજો મન મલે,
તારે મરણ તણો ભય ટલે,
ત્યારે જગૃત નિદ્રા સ્વપ્ન જ હોય,
ત્યાં લગે વાયુ દેહિમાં સ્થિર ન હોય ૮૪
મુદ્રા આસનમાં મન સ્થિર નોય,
ત્યાં લગે મૃત્યુ તે પામે સોય ।
જ્યાં લગે સ્ત્રી સુત સંગે રમે,
ત્યાં લગે દુઃખ એકે ન શમે,

(૧૧૭)

જ્યાં લગે મન ચંચલતા હોય,
આલસ નિદ્રા વિષે દેહ સોય,
ત્યાં લગે મન વશ ન થાય,
જ્યાં લગે ચિત ફેરા ખાય ॥ ૮૬ ॥

સિદ્ધ સંત જોગી અનુભવી જેહ,
યતિ મુનિ કવિ પંડિત જેહ ॥

દેવી મન વશ જેહનું,
મહા મોક્ષ નામ તેહનું ॥ ૮૭ ॥

ગામ અરણ્ય સેહજે જે સરખું સહી,
પવિત્ર અપવિત્ર જેને નહી,

અવસ્તા અસ્ત પ્રમાણુ,
બ્રહ્મચારી સદા શુચિ જાણુ ॥ ૮૮ ॥

જિતાત્મા ઉર્ધ્વરેતા જેહ,
શુદ્ધભાવ જિતેન્દ્રિય તેહ ।

તે તે હું ને તું તે તેહ,
સત્ય સત્ય શિવ ભાષે જેહ ॥૮૯॥

જે ઉત્તમ મધ્યમ સ્તુતિ નિન્દા નવ કરે,
તે ગુણ દ્વેષ હૈયે નવ ધરે

[૧૧૮]

જીવન મુક્તા જોગી તેહ,

જીવાત્મા ઉર્ધ્વરેતા તેહ ॥ ૯૦ ॥

બહુ આહારે કામ રોગમૃત,

અલ્પ આહાર તે સદા અમૃત ।

જતન કરી શિવ સર્વસા કહે,

દેવી સ્વલ્પ આહાર કરી રહે ॥ ૯૧ ॥

ભિક્ષા આહાર તે નિરાહાર સહી,

ભીક્ષા તે પ્રતિગ્રહે નહિ ।

યત્ર તત્ર જેવી તેવી ગ્રહી,

તે સોમ પાન તુલ્ય મહાદેવે કહી ॥ ૯૨ ॥

તત્ત્વજ્ઞાની તણા સર્વ શાસ્ત્ર,

નિસ્પૃહી ને જગત્ વૃણુમાત્ર ।

વિરકતને સર્વ તણુવત નાસ,

જીવ સર્વ તણો મુરેશ સાર ॥ ૯૩ ॥

બ્રહ્મજ્ઞાન અમૃત મહાસાર,

તે જોગી પીયે મન ધરી ઉલ્લાસ ।

બ્રહ્મરસ પિતા વૃષ્ટ જે થાય,

હું તું ભાવ સર્વ તેનો જાય ॥ ૯૪ ॥

(૧૧૯)

અન્ય ભાવ તેને નવ હોય,
ચરાચર ચૈતન્ય જે જોયે ।
બ્રહ્માદિક ઇન્દ્રાદિક જેહ,
રાજા કીટ સર્વ સમતુલ તેહ ॥ ૧૧૫ ॥
ચિત્ત લવલીન ચૈતન્યેમાં થયું,
તે મુક્તપદ મહાદેવે કહ્યું ।
દેવી જન્મ મરણ ત્યાં તેહને,
ચિત્ત ચંચળતા પામે જેહને ॥ ૧૧૬ ॥
જાતન કરી સર્વથા શિવ કહે,
ચિત્ત લવલીન હોય જેને ગ્રહે ।
ચિત્ત લીન ત્યારે હોય,
જ્યારે બ્રહ્મ સકલમાં જોયે ॥ ૧૧૭ ॥
ચિત્ત ચપલ તો વનમાં લોક,
ચિત્ત ચપલ ત્યારે બહુ શોક ।
ચિત્ત સ્થિર તો ગૃહમાહી વન,
ચિત્ત સ્થિર તો સદા સ્વપન ॥ ૧૧૮ ॥
દેહી અભિમાન દેવી જે ગળે,
પૂરણ બ્રહ્મ તે ત્યારે મળે ।

(૧૨૦)

તેને યત્ર તત્ર સુખ સમાધિ,
જેનું ગળ્યું અભિમાન ટળી ઉપાધિ ॥૯૯॥

દેહી અભિમાન ટળે તે જ્ઞાન,
તે પરમાત્મા શિવ ભગવાન ।

જ્યાં જ્યાં મન જાયે તે સહી,
ભિન્ન ભાવન પામે કહી ॥૪૦૦॥

ચરાચર બ્રહ્મ જે જોયે,
સેહેજ સમાધિ શિવ કહે સોયે ।

યત્ર તત્ર સંત રહે જાયે,
યત્ર તત્ર શિવ સમાધિ તે ગાય । ૧॥

યત્ર તત્ર સંત શિવ તે જોયે,
તત્ત્વદર્શીનું લક્ષણ સોય ।

તત્ત્વદર્શીને તત્ત્વ વસુ કાજ ।
એમ દેવી પ્રત્યે કહે મહારાજ ॥૨॥

સંત તણું સુખ તે સંતજ લહે,
જે સંદા નિરંતર ઉનમુની રહે ।

સ્વાંત ચિત્તનું એ સુખ કહ્યું,
કહે શિવદેવી હું નવલહું । ૩॥

---

(૧૨૧)

વળી બ્રહ્મા ઇંદ્રાદિક દેવ,
તે એ સુખનો નવ સહે ભેદ ।
ચકવર્તિ રાજ જેહ,
સ્વનાન્તરે નવ જાણે તેહ ॥ ૪ ॥

ભક્તીવાન તપવાન વિદ્યાવાન,
તેને વર્ણાશ્રમ દર્શનનુ જ્ઞાન
સંતતણું સુખ નવ સહે,
સત્ય સત્ય મહાદેવતે કહે ॥ ૫ ॥

ચિંતા નિદ્રાવર્જિત જેહ,
સ્થિર આસન જોગી તેહ,
ક્ષણમાં સતી સિદ્ધ તે હોય
જીવનમુક્ત પદ પામે સોય ॥ ૬ ॥

તુરીયા પદ પામે જેહ,
બ્રહ્મજોગ જાણે તેહ
બ્રહ્મજોગી બણુશંકર કહે,
નિર્વાણ પદ તો કોયે નવ સહે ॥ ૭ ॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂરવછાયો ॥

(૧૨૨)

દેવી સ્તવે મહાદેવને,
જય મહામંગલ ભગવાન્
નિર્વાણ પદ તે પામવા,
કહેા બ્રહ્મજેગી નિરધાર ॥ ૮ ॥

શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાઢ ॥

શિવભણે દેવી સુણ મર્મ,
પ્રથમ બ્રહ્મ જેગી નિશકર્મ
તેહ તણું લક્ષણ કહું સાર,
જે ગ્રહે ત્યાં હોય ભવપાર ॥ ૯ ॥

પરમગુરૂની શ્રીજે સેવ,
જેનું નામ નિરંજન દેવ
સકલ ભૂત વિષે દષ્ટિ સમાન,
સદા નિરન્તર આતમ ધ્યાન ॥ ૧૦ ॥

અધિક ન્યૂન કેહેને નવ કરે,
આત્મભાસ નિરન્તર ધરે
દેહ દેહીનો જાણે મર્મ,
બ્રહ્મયોગી નિર્ગુણ નિષ્કર્મ ॥ ૧૦ ॥

[૧૨૩]

પ્રકૃતિ સાથે ન કરે સ્નેહ,

વસ્તુ વિચાર વિચારે જોહ

હાય ઉપાધિ નાના નવ કરે,

બ્રહ્મજોગી તેને આચરે

રાગદ્વેષ રહિત અભિમાન,

અખંડ વસ્તુનું ધરે ધ્યાન

અર્ધ ઉર્ધ્વ મધ્યે હરી તે લેહ,

બ્રહ્મયોગી શિવ તેને કહે ॥ ૧૩ ॥

નાદબીંદનો ન કરે સહવાસ,

વિષમસંધ્યા કરી લે વાસ

મત્તરહિત આસન સ્થિર કરે,

સુનય લક્ષ નિરંતર ધરે ॥ ૧૪ ॥

સ્થિર આસન કરવું દેવી એહ,

ચિત્તચંચળતા પામે નહિ જોહ

વિષય પ્રપંચ પ્રવૃત્તિધર તજે,

નિવૃત્ત અર્જુવ માંહે હરિ ભજે ॥ ૧૫ ॥

અનાશ્રિત્યતે સ્થલ પ્રમાણ,

તહાં નહિ દ્વેત મોહને હાણું

તીરથ સકલ જ્ઞાનનિજ સાર,

(૧૨૪)

મંત્ર સકલ મુખરામ વિહાર ॥ ૧૬ ॥
તપ જે ક્ષમા મન ગ્રહે સહી,
મુનિ તેજે અન્ય ભાષણ નહી
દંભ તેજે દમ્ભવું મન,
દાન તેજે દૃષ્ટિસમાન ॥ ૧૭ ॥
સમ તેજે વિષમના ટળી
ચિદ બ્રહ્મવિદ્યા માંહે ભળી
એમ જેને મન ઇન્દ્રિય ઠામ,
પ્રેમ તેજે લેવું હરિ નામ ॥ ૧૮ ॥
જ્ઞાન તેજે મન મોહ જોય,
ધ્યાન તેજે એક આત્મા જોય
જાપ તેજે અજાપા જાપ,
દેવ તેજે નિરંજન વ્યાપ ॥ ૧૯ ॥
વૈરાગ્ય તેજે દેહ નવ સ્ફુરે,
સંત તેજે જીવતા મરે
પૂજ તેજે નેમ વિશ્વાસ,
ભક્ત તેજે દાસનો દાસ ॥ ૨૦ ॥
માયા વૃષ્ટા ને કલ્પના,
સી તજવી આશા જલ્પના

(૧૨૫)

ચિંતા અલ્પ જ ગ્રહે,
નિસ્પૃહી એકાગ્રી શિવ કહે ॥ ૨૧ ॥
નિદ્રા તજવી તે ત્યાં એહ,
અજ્ઞાન વાસના ટાળવી તેહ
ચિંતા તજવી તે ત્યાં જાણ;
કલ્પવું નહિ લાભ ને હાણ ॥ ૨૨ ॥
ભગવાં તેજે નવધા ભક્તિ ગ્રહે,
જટા તેજે જગતમાં રહે,
ભસ્મ તેજે શુભમન ધરે
દંડી તેજે દમ પરહરે ॥ ૨૩ ॥
ઝીલ્લી તેજે પ્રેમ હરિ જ્ઞાન
તુંખી પાત્ર સંતોષ સ્વસ્થાન
આહાર લક્ષનુભવ અર્ચિત,
જીવનમુક્તની એવી રીત ॥ ૨૪ ॥
કમંડલ તેજે બ્રહ્મરસ પાન,
વેલા ચતુર બ્રહ્મજ્ઞાન વિજ્ઞાન
પુસ્તક તેજે સત ભાષણ સહી
સીંગીધુન અનાહદ કહી ॥ ૨૫ ॥

(૧૨૬)

કથા તેજે શુદ્ધ વૈરાગ્ય

કોપીન તેજે સંગનો ત્યાગ
વિવેક વિચાર કાને મુદ્રા બહુધરે
મુક્તસંગ એકાકી ફરે ॥ ૨૬ ॥

વજ્ર કાય તે સ્થિર મન જાણુ,
રોધે નિત્ય વાંસના પ્રમાણુ

ઉડાણીજ ગોટા જેહ,

સંજમ દયા ધરવી તેહ ॥ ૨૭ ॥

સુવિચારી શંકર વિદ્યા ગ્રહે,

ખેચરીએ સ્થિર થઇ રહે

સહેજે શૂન્યમાં રહે સમાય,

બ્રહ્મજેગી શંકર તે ગાય ૨૮ ॥

અગમ્ય અગોચર ફેરી ફરે,

ભમર ગુફામાં જઈને ઠરે

ઉનમની માં સ્થાનક મુકામ,

જ્યાં સિદ્ધ સકલ પામે વિશ્રામ ॥૨૯॥

બ્રહ્મજેગી દેવી અગમ અચાર,

સંક્ષેપે તુજ કહ્યો વિચાર

કહે શિવ બ્રહ્મ જોગ ધરે જેહ

(૧૨૭)

પદનિર્વાણ પામે તેહ ॥ ૩૦ ॥

જગૃત પક્ષ એહ જાણ,

શ્વાસોશ્વાસ કરે જે પ્રાણ

પ્રાણ હંસને નિદ્રા નહી,

જગૃત દશા દેવીએ કહી ॥ ૩૧ ॥

સકલકર્મ તેણે કરી થાય,

પ્રાણ હંસને શંકર ગાય

સ્વપ્નદશાનું એહ સ્વરૂપ,

દશ ઇદ્રિય કેરો તે ભૂપ ॥ ૩૨ ॥

કલ્પે જલ્પે દો દશા ધાયે,

વળીવળી આવે વળીવળી જાય

મનનાંમ કહેતા જેહ,

અતિચપલતા સદા છે તેહ ॥ ૩૩ ॥

સંકલ્પ વિકલ્પ મનોરથ કરે,

ઠામ ઠામ જે ધાતુ ફરે

પ્રત્યક્ષ સ્વપ્ન દેવી એ મન,

પ્રગટ એના વર્તે ચેન ॥ ૩૪ ॥

હર્ષ શોક મોહ પામે જેહ,

સ્વપ્નદશા શંકર કહે તેહ

(૧૨૮)

નિદ્રા દશા દેવીયે જાણુ,

જડદેહ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ ॥ ૩૫ ॥

પંચતત્ત્વતણે જે દેહ.

જડ શૂન્ય કહીયે તેહ

ભાવાભાવ જેહને નહી,

ગેહે ન સ્વરૂપ તે જાણે સંહી ॥ ૩૬ ॥

જેગૃત સ્વપ્ન નિદ્રા કહીયે જેહ,

તુરીયાગાદી સુહાવે કહુ તેહ

જે સ્વપ્રકાશ અનાહદ ધુન,

ત્યાં સવસીન રહાં મહા મુન્ય ॥ ૩૭ ॥

અખંડનાદ અનહદ હોય,

તેને જાણે વીરલો કોય

સપ્તપાતાલ અહાંડ એકવીસ,

ધુન સકલ માત્ર કહે જગદીશ ॥ ૩૮ ॥

સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ દેવી તે તણુ,

શ્રીગુરુ દૃષ્ટે નિરંતર ભણુ

તુરીયાતીત શબ્દ નિર્વાણુ,

શ્રીગુરુ દૃષ્ટે પ્રગટ પ્રમાણુ ॥ ૩૯ ॥

પરાત્પરે કહીયે જેહ,

(૧૨૯)

સેહેજ શૂન્ય પુરીરીયો તેહ
વિષમ સંધ્યામાં કરીલે વાસ,
પરમ જ્યોત જ્યાં સદા પ્રકાશ ॥૪૦॥
તેજ પુંજ દેવી તું જોય;
નિરાતંબ નિરંજન સોય
કહે શિવ ઉમીયા કહી નવ જય,
નેતી નેતી નિગમ તે ગાય ॥ ૪૧ ॥
અનિર્વચનીય કહીયે જેહ,
બાર જ્યાં ભીતરબ્યાપક જેહ
દેવી તેહને જાણે નહિ કોય,
બાહિર ભીતર સંઘ લે સોય ॥ ૪૨ ॥
કહે શિવદેવી નિશ્ચય જાણુ,
ગુરૂ દષ્ટે પ્રગટ પ્રમાણુ
સ્વસ્વરૂપ સહેજનંદ જેહ,
પરમ પ્રકાશ પ્રગટીયો તેહ ॥૪૩॥

॥ શ્રી દેવી ઉવાચ ॥ પૂરવછાયો ॥

દેવી કહે સુણો મહાદેવ,
શમસ્યાએ કહ્યો તમે ભેદ
તમ સરખા સિદ્ધ નહિ કોય,

(૧૩૦)

સમશાયે ન પ્રીછૂ સૌય ॥ ૪૪ ॥
મુજ સ્વામી નથી એ જ્ઞાન
જે સમસાયે પુછું ભગવાન
પ્રગટ કરી કહો મહામતિ,
સમશાયે હું પ્રીછતી નથી ॥ ૪૫ ॥

શ્રી શિવ ઉવાચ ॥ ચોપાડ ॥

શિવ ભણે દેવી સુણ એહ,
પ્રગટ લક્ષણ કહું તુજ તેહ
ચરાચર વ્યાપક જે રહો,
ચેતન બ્રહ્મ શોહંગ હંસ કહો ॥ ૪૬ ॥
પ્રત્યક્ષ પિરખો દેવી તેહ,
પિંડ બ્રહ્માંડ ધરીયો જેહ
રૂપ રંગ તે નહિ આકાર,
ચૈતન્ય બ્રહ્મ તે સોહંકાર ॥ ૪૭ ॥
પિંડ બ્રહ્માંડમાં સોહમ રહે,
સકલ કારણ શિવ સોહં કહે
સોહં-કાર એમ શંકર વહે,
દેવી તત્ત્વ તે રાખે હૃદયે ॥ ૪૮ ॥
સોહં હંસ જિહાં ગત હોય,

(૧૩૧)

સ્વસ્થ થઇને તું તે જોય
સહેજ શૂન્યમાં મીટજ ધરો,
મેષાંત મેષ દેવી પર હરો ॥ ૪૯ ॥

નિર્મલ બુદ્ધે દેવી રિથર જોય
બ્રહ્મ દર્શન તારે હોય
પુરણ પ્રકાશ અખંડ અતિધણો,
મહાવેગ દેવી તે તણો ॥ ૫૦ ॥

જેથી જોનિ હું તું ટળે,
વસ્તુ વસ્તુમાં જઈ ભગે
દ્રવ્ય જલ સ્ફટિક મણિવર્ણ,
શિવ ભણે હું તેને શરણ ॥ ૫૧ ॥

રાજતંત કંનકણી,

તહાં મહામુક્ત લહે શોભા ઘણી
ફૂન સીત નહિ દીવસને રાત,
દેવી તિહાં નહી બાત ઉભાત ॥ ૫૨ ॥

વ્યોમાતીતને વ્યોમ ભરપૂર,
તિહાં ન ઉગે ચંદ્ર ને સૂર્ય
તે તુરીયાતીત અખંડ અવિનાશ,
પરમ ધામ સદા પ્રકાશ ॥ ૫૩ ॥

(૧૩૨)

સોહં હંસ જાણે સ્થૂલ રહે,
પાળ વિના સરોવર શિવ તેકહે

જલ વિના જલ સંપૂર્ણ જોય,
જલકમલ અનંતજ હોય ॥ ૫૪ ॥

શૂન્ય માર્ગે દેવી જે ગયો,
કહે ત્યાં હાં મધુકર થઈ રહો
અધક્ષણ તે ત્યાંથી અલગો ન થાય,
મમ મંત્ર શંકર તે ગાય ॥ ૫૫ ॥

સહેજ શૂન્યમાં કરીલે વાસ,
પરિબ્રહ્મ તિહાં સદા પ્રકાશ
પ્રેમ પ્રકાશ અમૃત તે કરો પાન,
એવું બોલ્યા શ્રી ભગવાન ॥ ૫૬ ॥

સકલ સંત તેને સંગે રમે,
તે ઉપરાજણ તેમાં શમે

અખંડ બ્રહ્મ સકલ સ્વરૂપ,
પરમ જ્યોતિ નિરંજન ભૂપ ॥ ૫૭ ॥

અતિસૂક્ષ્મ સદોદિત વસ્તુ
દેવી તિહાં નહી ઉદય ને અસ્ત
નિરક્ષંભ જ્યોતિ નિરંજન નીહાળ,

[૧૩૩]

યત્ર તત્ર દેવી તે ભાળ ॥ ૫૮ ॥
બાહિર ભીતર રમતો રામ,
ઠાલો નહીં અણુ માત્ર ઠામ
વિશ્વ ચરાચર તેમાં રહ્યું,
સત્ય સત્ય મહાદેવે કહ્યું ॥ ૫૯ ॥
આઘ પુરૂષ નિરંજન જેહ,
તેમાં વિશ્વ વિશ્વમાં તેહ
નામ સ્વભાવ કર્મ ગુણ જેહ,
દેવી નિશ્ચય રાખે તેહ ॥ ૬૦ ॥
સકલ રૂપ દેવી તે થયો,
પિંડ બ્રહ્માંડ ભરીને રહ્યો
સકલ ભૂતને તે સંવરે,
લીલા એ તે રૂપ બહુ ધરે ॥ ૬૧ ॥
અનાદિ બ્રહ્મ અજ અવ્યક્ત ઈશ,
તે તો સેવો સદા દેવી જગદીશ
મારે દેવી જ્ઞાન ધ્યાન ત્યાં એહ,
પૂરણ વ્યાપક હરિ છે જેહ ॥ ૬૨ ॥
એ બ્રહ્મજ્ઞાન કહ્યું મહાદેવે સાર,
દેવી તે જાણે હોય ભવપાર

(૧૩૪)

મન કર્મવચન શુદ્ધ કરી,
શિવ રાખ હૃદયમાં ધરી ॥ ૬૩ ॥
ભવસાગર ઉતારવા પાર,
બ્રહ્મજ્ઞાન નાવ દૃઢસાર
બ્રહ્મજ્ઞાન રાખો હૃદયે રહી,
અભય સ્થાનક તો પામો સહી ॥ ૬૪ ॥
બ્રહ્મજ્ઞાન શાસ્ત્ર જે સુણે,
તે ઉમીયા પ્રત્યે શંકર ભણે
જે પરમ જ્ઞાન લહે જે કોઈ,
તે જીવ ટલી નિશ્ચય શિવ હોઈ ॥ ૬૫ ॥
એ બ્રહ્મજ્ઞાન ભણે જે કોઈ,
અભય પરમ પદ પામે સોય
બ્રહ્મજ્ઞાન સુણે એક ચિત્તે,
તેને નિશ્ચય મળે ભગવંત ॥ ૬૬ ॥
બ્રહ્મજ્ઞાન જે નિત્યે ભણે,
બ્રહ્મજ્ઞાની તેજે સુણે,
તે સકલકર્મથી મુકાય.
પરમ પદમાં સમાય ॥ ૬૭ ॥
બ્રહ્મજ્ઞાન હૃદયે જેહને,

(૧૩૫)

આવાગમન નોય તેહને,
જીવનમુક્ત થકો જે રહે,
તેને દરશને અધ ઓધ જ દહે ૬૮
બ્રહ્મજ્ઞાનને લહે જે કોય,

વિદેહિ એ કહ્યું તે સોય
બ્રહ્મજ્ઞાન સું જે મન મળે,
તો સંસાર સંકટ બંધન ટળે ॥૬૯॥
સકલ અર્થ તેણે પમાય,
ત્રણે તાપ તેણે શમાય

જેણે જાણ્યુ બ્રહ્મજ્ઞાન,
દેવી તે નિચે ભગવાન ॥ ૭૦ ॥

સકલ ધર્મ સાધન તેણીવાર,
સકલ દાન દીધા તે નિરધાર

તેણે સકલ શાસ્ત્રનો જાણો મર્મ,
જેનાં હૃદય વિષે પરિબ્રહ્મ ॥ ૭૧ ॥

બ્રહ્મભાવ હોય હૃદયે જેહને,
હર્ષ શોક ન હોય તેહને

વસ્તુ વિચાર માહે જે રહ્યો,
દેવી તે એમ સત્ય થયો ॥ ૭૨ ॥

(૧૩૬)

રાજ ઋદ્ધિ વિધાધન જેહ,
શોભા શ્રી ન વાંછે તેહ
શત્રુ મિત્રની વાંછના કરે,
એક બ્રહ્મભાવ નિરંતર ધરે ॥ ૭૩ ॥
વાંછે જ્ઞાન એકનિજ સાર,
તેના પુન્ય તણે નહિપાર
પરમાર્થ હરિપદ પામીયે,
જન્મ મરણનો ભય વામીયે ॥ ૭૪ ॥
દ્વંયાર્થી કામાર્થી જેહ,
બ્રહ્મજ્ઞાનના અર્ણવ તેહ
વેદ પુરાણવિષે કર્મ જેહ,
તૃષ્ણામાંહે નગન થઈ રહે ॥ ૭૫ ॥
કર્મવિષે જે ખુચી દહ્યા,
મોક્ષમાર્ગ તેણે નયસયો
કર્મ વિષે જેનું રાચ્યું મન,
ક્ષણક્ષણમાં તેને જન્મ પતન ॥ ૭૬ ॥
નાનાભાવ જેને મન હોય,
મુક્તિ પદ ન પામે સોય
કર્મ શાસ્ત્રી વિષે જે રમે,

[૧૩૭]

તેનું મન ક્યાંઈ ન શમે ॥ ૭૭ ॥
 કર્મ છુટા વણુ બ્રહ્મ નવ મળે,
 ત્યાં લગે મનની બ્રાંતિ નવ ટળે
 કર્મ છુટે તારે જાણીયે,
 ત્યારે મન લેહેમાં આણીયે ॥ ૭૮ ॥
 એ પ્રકારે અનુભવ કરે,
 દેવી બ્રહ્મજ્ઞાન રસ ત્યારે ઠરે
 બ્રહ્મજ્ઞાન સું જો મન મળે,
 તો મહા સયત્ત તેના રે ટળે ॥ ૭૯ ॥
 એકાકી એકાકીજ રહે,
 આશ્રય પક્ષ કેનો નવ ગ્રહે
 સદા નિરંતર રહે ઉદાસ,
 ચેતન બ્રહ્મતણી છે જેને આશા ૮૦
 રાગ દ્વેષ દોષ સર્વે તજે,
 મોક્ષ સામીપ્ય સદા તે ભજે
 ભક્તિજ્ઞાન વૈરાગ્ય જે ધરે,
 મુક્તિ સદા તેની સેવા કરે ॥ ૮૧ ॥
 કલ્પવૃક્ષ તે ધન્ય આપે જેમ,
 ચિંતામણિ ત્યાં કહિયે તેહ
 જેમ કામ ધેનુ તે પૂરે કામ.

(૧૩૮)

તેમ આત્મવિદ્યા મુક્તિનો વાંમ ૮૨।
અધ્યાતમ વિદ્યા શંકરે કહી
ભક્તિ સદા એ પામે સહી
અધ્યાતમ વિદ્યા દેવી મન ધરે
અન્યભાવ સધળો પરહરે ॥ ૮૩ ॥
દેવીએ પ્રશ્ન પુછું જોહ,
શ્રી મહાદેવે ઉત્તર કહ્યો તેહ
જે જાણે સંસાર સર્વ ટોળે,
ચિત્ત ચેતનમાં જઈ ભળે ॥ ૮૪ ॥
બ્રહ્મજ્ઞાન કેવળ એ કહ્યું,
શિવપ્રસાદે દેવીયે લહ્યું
જીવભાવ ટાળવા કાજ,
તત્ત્વ પ્રગટ કીધો મહારાજ ॥ ૮૫ ॥
દેવી પ્રત્યે શંકરે કહ્યું જોહ
સાધન સંત અનુભવ્યું તેહ
શિવ નિરંજન ગુરૂરૂપ સોય,
અધ્યાતમ વિદ્યા બ્રહ્મ ગાયે ॥ ૮૬ ॥
પંડિત કોઈ મ દેશે ખોડ,
સ્તવું સર્વ બેહુ કર જોડ
શ્લોક અર્થ કાંઈ સમજું નહિ,
બુધ માને કહી ચોપાઈ સહી ॥ ૮૭ ॥

(૧૩૯)

નિશ કર્મજોગ અનુભવી નિજસાર,

દેહાર્થે ૧૧ વિચાર

અહંકાર ટાળવા મન સહિ,

એ બ્રહ્મવિદ્યા મહાદેવે કહી ॥ ૮૮ ॥

ભક્તિ જોગ જ્ઞાન વૈરાગ્ય,

કહે શિવ બ્રહ્મ તે ગુરૂ ભાગ

મહાગોપ્ય પ્રગટ કરી કહું,

વળી યોગીન્દ્રે જે જે લહું ॥ ૮૯ ॥

હસ્તામલ ગ્રંથનુ નામ,

બ્રહ્મવિદ્યા નિર્ગુણ નિષ્કામ

નિરંજન પ્રસાદે કરી,

બ્રહ્મવિદ્યા બ્રહ્મે ઓચરી ॥ ૯૦ ॥

કવિશબ્દ બ્રહ્મ કરે પ્રણામ,

શિવનિરંજન શ્રી ગુરૂ સ્વામિ

જે જે સ્વામી જે જગદીશ,

જે જે શંકર સૃષ્ટિપતિ ધી ॥ ૯૧ ॥

કર્તા હર્તા ધર્તા હરિ,

રહ્યા રામ ચરાચર ભરી

શ્રોતા વક્તા પૃચ્છક રામ,

(૧૪૦)

કવિશબ્દ બ્રહ્મ તુજ માંહે વિશ્રામ દર
અંતર્યામી તુ અજ ઇશ,
વ્યાપક રૂપ તું શ્રી જગદીશ
બાહાર ભીતર જે રહ્યા હરિ,
રમે રામ બહુ રૂપજ ધરી ॥ ૯૩ ॥
પાંચે ઉંણો પદ પામશે,
એકે મને જે કોઇ અભ્યાસશે
નિરંજન પદ પામશે તેહ,
કવિશબ્દ બ્રહ્મ ભાષે જેહ ॥ ૯૪ ॥
આત્મ લાભ હવો ઉંલાસ,
જ્યાં તિહાં દીઠો સવિ વાસ
ઉમીયા પ્રત્યે બોલ્યા ઇશ,
પદ પૂરણ કહે જગદીશ ॥ ૪૯૫ ॥

ધતિ શ્રી ઉમામહેશ્વર સંવાદે:

બ્રહ્મજ્ઞાન ઉપદેશ એ કથા.

શ્રીશિવગીતા શ્રીહસ્તામલ સંપૂર્ણ.

સંવત ૧૮૦૬ ભાદરવા સુદ પાંચમીને શનીવાર

